

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra právních dějin

Bakalářská práce

Vývoj policejní správy 1848-1938

Předkládá: Jakub Manfred Adámek

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Mgr. Vendulka Valentová

Druhá strana vazby – „Zadávací list“, který si každý student vyzvedne začátkem března na katedře, na které má zadáno téma)

Str.1

Druhá strana vazby – „Zadávací list“, který si každý student vyzvedne začátkem března na katedře, na které má zadáno téma)

Str.2

Čestné prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: Vývoj policejní správy 1848-1938 zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

V Plzni, dne

.....
Jakub Manfred Adámek

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu bakalářské práce JUDr. Mgr. Vendulce Valentové za vstřícný přístup, cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěla k vypracování této bakalářské práce. Rovněž nesmím zapomenout na podporu mé rodiny, zejména mé drahé maminky, díky níž jsem přemohl démona prokrastinace.

Obsah

	Úvod.....	8
1	Pojem policie a policejní správa.....	11
2	Historické pozadí 1848-1938	12
3	Vývoj policejní správy ve funkčním smyslu 1848-1938.....	15
3.1	Období do r.1848.....	16
3.2	Období 1848-1918	17
3.2.1	Policie	17
3.2.2	Četnictvo	18
3.3	Období 1918-1938.....	20
3.3.1	Policie	20
3.3.2	Finanční stráž	22
3.3.3	Četnictvo	23
3.4	Rozbití Československa	24
4	Politické základy policejní správy a kontrola	24
4.1	Vztah k politickému systému	25
4.1.1	Autokratický systém	25
4.1.2	Demokratický systém	25
4.2	Kontrola	26
4.2.1	Kontrola policie	26
4.2.2	Kontrola četnictva.....	27
5	Vztah armády a policejní správy	29
6	Právní úprava policejní správy	31
6.1	Období 1848-1918.....	31
6.1.1	Policie	31
6.1.2	Četnictvo	32
6.2	Období 1918-1938.....	32
6.2.1	Policie	33
6.2.2	Četnictvo	34
7	Služební poměry policie a četnictva	35
7.1	Policie do r.1918.....	35
7.2	Četnictvo do r.1918	37
7.3	Policie 1918-1938.....	40

7.4	Četnictvo 1918-1938.....	41
8	Mezinárodní spolupráce	43
9	Závěr	47
	Resumé.....	49
	Seznam použité literatury.....	51

Úvod

Pro řádné fungování každého lidského společenství je potřeba stanovit pravidla a meze lidského chování. Pomineme-li pravidla chování stanovené náboženskými normami a normami morálky, zůstává v každém společenství rozsáhlý okruh právních norem. Regulace lidského chování pomocí právních norem, pravda, byť není zcela dokonalá, se postupem času ukázala jako nejuniverzálnější a zdaleka nejefektivnější.

Každá regulace lidského chování však potřebuje účinný mechanismus kontroly jejího dodržování, jinak ztrácí smysl. S vytvářením a rozvojem státních útvarů, vznikaly v jejich rámci i instituce, které zajišťovaly dohled nad dodržováním stanovených pravidel. V průřezu historie vzniklo celé odvětví státní správy, zajišťující ochranu bezpečnosti osob, majetku a veřejného pořádku. Součástí bezpečnostní správy států je instituce přímo vykonávající dohled nad chováním osob na území státu. Aby však byla zajištěna stabilita státu a pořádku ve společnosti, k tomu stát potřebuje instituci, která zabezpečí prosazování řádu a pořádku. Zároveň by taková instituce měla důsledně respektovat základní práva a svobody svých občanů. Pro takovou instituci se vžilo obecné pojmenování policie.

Již v minulosti vyvstaly některé utopistické představy, které předpovídaly budoucnost společnosti bez existence této instituce. Myšlenka spočívala v ideálu, že svět prý nebude policii potřebovat. Moderní společnost dosáhne pořádku prostřednictvím dohody a vzájemné tolerance. Nebude třeba fyzického nátlaku ani jeho hrozby. Lidská zkušenost však ukazuje, že tyto vznešené ideály samy o sobě jsou nedostatečné a ideální společenské podmínky se přirozeně nedaří nastolit, a už v žádném případě trvale udržet nikde na světě. Proto tedy existují zákony a nástroje jejich prosazování, jimiž jsou ve většině zemí právě policie a trestně právní postupy.

Institucí, která v habsburské monarchii a v pozdějším československém státě dohlížela na dodržování právního řádu, byla zejména Policie a Četnictvo. Tyto složky byly ozbrojenými bezpečnostními sbory, které se podíly na uskutečňování bezpečnostní politiky státu, a to zejména tím, že zajišťuje ochranu osob, majetku a veřejného pořádku. Jejich činnost byla službou veřejnosti. Příslušníci obou sborů byly vybaveni rozsáhlými oprávněními, která mnohdy prolamovala ústavně zaručená práva občanů. Ovšem tato oprávnění slouží k tomu,

aby policie byla schopna plnit úkoly svěřené jí právním řádem a zajišťovat bezpečnost na území státu.

Tato bakalářská práce se věnuje právě tématu vývoje policejní správy v letech 1848 - 1938. Jejím cílem je popsat a vysvětlit vývoj, organizaci a zejména správní činnosti policejních sborů od svého ranného vzniku v habsburské monarchii až po zlomové události spojené s Mnichovskou smlouvou. Policie a Četnictvo tvořily významnou součást bezpečnostní správy. Byly složkami, která se nejvíce dostávaly do styku s širokou veřejností a z tohoto důvodu byly také intenzivně sledované a kritice podrobené složky veřejné správy.

Práci jsem rozčlenil do devíti kapitol. První kapitola představuje vysvětlení a ujasnění klíčových pojmů spjatých s policií, četnictvem a policejní správou, ve smyslu chápání jejich úloh ve společnosti.

Druhá kapitola práce stručně pojednává o historickém vývoji a souvislostech v kontextu evropských dějin. Počínaje revolučním rokem 1848, konče Mnichovskou dohodou v roce 1938.

Třetí kapitola se zaměřuje na funkční mechanismy jednotlivých bezpečnostních sborů na našem území, a to od jejího vzniku v době Rakouského císařství, až do bouřlivých událostí souvisejících s tzv. Mnichovskou dohodou v roce 1938. Stručně charakterizují jednotlivé bezpečnostní složky, tedy subjekty které se v rámci své činnosti podílejí na zajišťování bezpečnosti a veřejného pořádku.

Čtvrtá kapitola pojednává o vzájemném působení a propojenosti politiky a bezpečnostní správy a kontrolních mechanismů, kterými disponuje veřejná správa vůči činnosti policie a četnictva. Veřejná je chápána jako cílená správní činnost, jejíž součástí je i činnost policie. Jednak sama zahrnuje kontrolu, jako součást svého působení a také je sama předmětem kontroly ze strany jiných subjektů.

Pátá kapitola je věnována vztahu armády a policejní správy ve smyslu postupné diferenciaci obou ozbrojených složek státu.

Šestá kapitola se věnuje důležitému tématu, jímž je celkový vývoj právní úpravy policejní správy. Pokusím se rychlým exkurzem nastínit složitý a neotesaný proces bezpečnostní činnosti v habsburské monarchii. Klíčový rok 1848, kdy došlo k začlenění policie pod ministerstvo vnitra, přes recepční zákon spojený se vznikem samostatného československého státu, až po napjatou mezinárodní situaci na podzim roku 1938.

Sedmá kapitola je zacílena na lidský prvek působící v rámci bezpečnostních sborů, tedy na policisty a četníky. Nejdříve se zaměřím na otázky vztahu policisty a státu v průřezu sledovaného období, zejména na problematiku služebního poměru. Následně se budu zabývat povinnostmi a oprávněními příslušníků. Závěr kapitoly je věnován problematice prostředků, jichž mohou policisté při plnění svých úkolů použít.

Osmá kapitola se věnuje otázce mezinárodní spolupráce. Vzhledem k tomu, že se trestná činnost neomezuje pouze na oblast jednoho státu, ale pachatelé se často přesunují z jednoho státu do jiného, popřípadě převádí výtěžek z trestné činnosti do různých států, je potřeba, aby existoval účinný systém mezinárodní kooperace policejních složek jednotlivých států.

Devátá, závěrečná kapitola vyjadřuje mé zamyšlení nad celkovým vývojem policejní správy ve sledovaném období let 1848-1938.

1. Pojem policie a policejní správy

Policie – pojmově je historicky spojována s vlastním významem veřejné správy. V průběhu dějin byl a je vždy represivní složkou státu. Jejím primárním cílem je udržení vnitřní bezpečnosti a pořádku uvnitř státu (na rozdíl od armády, která chrání zejména před nepřítelem vnějším). Konkrétně policie chrání majetek a bezpečnost občanů, stíhá pachatele trestné činnosti. Policie různých států spolupracují při koordinaci stíhání nebezpečných kriminálních pachatelů. V zemích s nedemokratickým režimem může být policie snadno zneužívána k potlačování a kriminalizování politických odpůrců.

Četnictvo - je součástí tradiční koncepce bezpečnosti státu. Vojensky organizovaný bezpečnostním sborem, který podle platných zákonných předpisů a podle nařízení příslušných státních orgánů udržuje veřejný pořádek a bezpečnost. V habsburské monarchii bylo zavedeno císařským nařízením č. 272/1849 z.z.¹ v lednu roku 1850. Nástupnický československý stát ho recipoval a následně bylo jeho působení upraveno zákonem č. 299/1920 Sb. z. a n., o četnictvu.²

Interpol - (International Criminal Police Organization) - je největší mezivládní policejní organizací na světě. V současné době sdružuje Interpol 184 členských států. Interpol zabezpečuje policejní spolupráci mezi členskými státy. Ke své činnosti využívá čtyř oficiálních jazyků: angličtina, francouzština, španělština, arabština. Generální sekretariát Interpolu sídlí od roku 1989 ve francouzském Lyonu. Každý členský stát má tzv. Národní ústřednu Interpolu. Národní ústředny plní důležitou úlohu kontaktního místa s dalšími organizačními jednotkami Interpolu (Generálním sekretariátem, regionálními kanceláři a dalšími).³

Veřejný pořádek – pojem veřejný pořádek bývá standardně definován v užším pojetí jako ochrana pravidel chování lidí na veřejnosti. Přestože tato pravidla nebyla a v současnosti rovněž nejsou formulována v právních předpisech, bylo jejich dodržování neodmyslitelným předpokladem pro bezproblémové fungování společnosti. V tomto smyslu ochrana pravidel chování jak obsažených v právních normách tak i pravidel chování lze chápat jako širší pojetí

---

¹ PRŮCHA, P. Správní právo. obecná část. 6. vydání. Brno: MU Brno, 2004, str. 257-259.

² tamtéž

³ převzato z Prezentace Policie ČR Odbor mezinárodní policejní spolupráce [citováno 20. dubna 2008]. Dostupný z: <http://www.mvcr.cz/policie/prezentace/omps.html>.

veřejného pořádku. Závaznost takových norem nevyplývala z právních předpisů, ale z jakéhosi obecného společenského úzu a zvyklostí. Významnou roli zde hrála neformální kontrola, leckdy i ze strany formálních orgánů jakým je například policie.

Bezpečnost – v některých pramenech zmiňován termín veřejná bezpečnost. Bezpečnost lze chápat jako stav, kdy se jednotlivec, skupina či stát jako celek necítí být ohrožen vážnějšími hrozbami, resp. domnívá se, že je vybaven určitým ochranným mechanismem, který je schopen před hrozbami účinně chránit.⁴

Bezpečnostní správa – je účelově vybudovaný systém státních orgánů, ale i jiných k tomu zmocněných subjektů, směřující k zajištění bezpečnosti uvnitř státu. Lze říci, že do značné míry splývá s širším pojmem policejní správy v širším smyslu.

Policejní správa – v užším smyslu jde o záměrnou činnost orgánů policie při plnění úkolů, stanovených zákonem, ve věcech ochrany bezpečnosti a udržení veřejného pořádku. Policie jako pojem a hlavně vnímání její obsahové stránky má za sebou dlouhý vývoj. Slovo policie je odvozeno z řeckého „politeia“, slova označujícího uspořádaný stav města nebo také činnost směřující k dosažení a udržení takového stavu. Pojem policie proto původně významově soustřeďoval veškerou státní nebo veřejnou správu. Teprve později v souvislosti s formováním moderní společnosti a upevňováním absolutistických režimů, vznikaly modely novodobého policejního státu se význam tohoto pojmu zúžil na oblast vnitřní správy. Posléze došlo v období tzv. liberálního státu k dalšímu „ořezání“, kdy s termínem policie zůstala nadále spojována jen činnost ochranná, pořádková, nařizovací a zároveň byla činností vnitrostátní.

2. Historické pozadí 1848-1938

Téma mé bakalářské práce je již ve svém názvu pevně ohraničeno letopočty 1848 – 1938. Toto období patří rozhodně k důležitým epochám dějin našeho státu, považují proto za vhodné zde krátce vystihnout historické pozadí této doby

1848 – revoluce - březen 1848 povstání ve Vídni a krátce po té i v Uhrách, odvolán kníže Metternich, vydána Dubnová ústava, abdikace císaře Ferdinanda V. v prosinci

---

⁴ PRŮCHA, P. Správní právo. obecná část. 6. vydání. Brno: MU Brno, 2004, str. 257-259.

1849 – nový císař František Josef I., v březnu 1849 rozpuštění říšského sněmu v Kroměříži, vyhlášení oktrojované březnové ústavy, potlačení revoluce v Uhersku

1851-1859 - ministr vnitra Alexandr Bach, éra absolutistického režimu – tzv. policejní stát

1860 – císař vydává říjnový diplom

1861 - státní ministr Anton von Schmerling, vyhlášení Únorové ústavy (26.2.) pro celé území habsburské monarchie

1867 – Rakousko-uherské vyrovnání - ústavněprávní akt, přeměna Rakouského císařství v Rakousko-Uhersko a současné obnovení suverenity Uherského království.

1867-1879 liberální éra, parlament ovládán německými liberály, vlna industrializace, položení pevných základů průmyslové velkovýroby, dokončení stavby základní železniční a telegrafní sítě, masové zavedení paroplavby a růstu měst.

1879 – 7. října uzavřena spojenecká smlouva mezi Rakousko-Uherskem a Německým císařstvím, čímž vznikl vojensko-politický blok Dvojspolek

1879 – 1893 konzervativní éra, předseda vlády Eduardem Taaffe

1896 - Badeniho volební reforma - rozšíření volebního práva pro muže, zřízená pátá volební kurie, nárůst počtu politických stran

1907 – zakotvení všeobecného volebního práva pro muže v Předlitavsku

1908 – Rakousko-Uhersko anektuje Bosnu a Hercegovinu, růst mezinárodního i vnitrostátního politického napětí

1914 – začátek 1. světové války (srbská fronta, východní fronta), podřízení hospodářství potřebám války, civilní správa přešla na vrchní vojenské velitelství = forma vojensko-byrokratické diktatury (rozpuštění Říšské rady, cenzura, omezení občanských práv)

1915 – otevření italské fronty, zhoršení zásobování zejména v potravinách a uhlí, zavedení přidělového systému, zřízen Český zahraniční komitét financovaný Krajskými spolky

1916 – 21.11. umírá císař František Josef I., na trůn nastupuje Karel I., země se stává vojensky, hospodářsky i politicky stále více závislá na Německém císařství, Český zahraniční komitét se mění v Československou národní radu (předseda: T.G.Masaryk, místopředseda: J.Dürich, členové: M.R.Štefánik, E.Beneš) s cílem rozbít R-U a vytvořit společný Československý stát

1917 – do války vstupují na straně Dohody Spojené státy americké, vydán Manifest českých spisovatelů (16.10.)

1918 – 6.1. Tříkrálová deklaráce = společné prohlášení všech českých poslanců v Říšské radě - hlavním požadavkem je národní samostatnost, 8.1. vydán návrh podmínek pro jednání o příměří v podobě 14 bodů W. Wilsona, 3.3. podepsán Brestlitevský mír – z války vystupuje Rusko, v létě vzniká v Praze Národní výbor s 37 členy, 14.10. generální stávk, 16.10. vyhláší císař manifest o federalizaci Předlitavska, Československá národní rada se mění v prozatímní vládu, 18.10. Washingtonská deklaráce – státy Dohody uznávají prozatímní vládu, 27.10. Andrassyho nóta – R-U přistupuje na podmínky příměří, 28.10. vyhlášení samostatného československého státu (30.10. na základě Martinské deklaráce připojeno Slovensko), 29.10. vyhlášena první německá provincie Deutschböhmen, následovaly 30.10. Sudetenland, 3.10. Deutschsüdmähren a Böhmerwaldgau, listopad/prosinec – vojenské obsazení německých provincií, 14.11. T.G.Masaryk zvolen prezidentem Československé republiky, předsedou vlády Karel Kramář, ministrem zahraničí Edvard Beneš a ministrem vojenství Milan Rastislav Štefánik, proběhlo slavnostní sesazení rodu Habsburků a byla přijata prozatímní ústava

1919 – leden – sedmidenní válka s Polskem o oblast Těšínska, Saint Germainskou mírovou smlouvou z 10.9 byl formálně uznán vznik svrchované Československé republiky, Trianonskou mírovou smlouvou byla k Československu připojena Podkarpatská Rus, proběhla měnová reforma (někdy označovaná podle svého autora Rašínova měnová reforma) oddělující československý peněžní oběh od bývalého Rakousko-Uherska

1920 – vydána československá ústava, připojení Podkarpatské Rusi, 14.8. uzavření vojensko-politického spojení – Malá Dohoda s Jugoslávií, ke které se v následujícím roce připojilo Rumunsko

1924 – Československo podepisuje spojeneckou smlouvu s Francií garantující nedotknutelnost hranic republiky

1929 – krach na newyorské burze a následující Velká hospodářská krize doléhá ve 30. letech do Československa, zejména do pohraničních oblastí, růst vnitrostátního napětí, radikalizace německých politických stran DNSAP A DAP

1933 - rozpuštění DNSAP a DAP, vzniká nová strana SdP vedená Konrádem Henleinem

1935 – abdikace prezidenta Masaryka, novým prezidentem je zvolen E.Beneš, přibývá nepokojů v pohraničí, SdP vítězí ve volbách, začíná se budovat pohraniční opevnění

1937 – 17.9. umírá T.G.Masaryk

1938 – 24.4. SdP formuluje návrh státoprávního vypořádání československého státu s německou menšinou v Karlovarských požadavcích, 23.9 vyhlásila československá vláda všeobecnou mobilizaci, 28.9. britský ministerský předseda Neville Chamberlain požádal italského Duceho B. Mussoliniho o prostřednictví v mezinárodním jednání o německých požadavcích. Na Mussoliniho výzvu dal Hitler souhlas ke schůzce představitelů Německa, Itálie, Velké Británie a Francie, která se uskutečnila o den později v Mnichově, 30.9. byla dohoda podepsána, československá vláda mnichovský diktát přijala tentýž den. Její preambule zněla: *„Německo, Spojené království, Francie a Itálie, vzhledem k dohodě, které již bylo dosaženo ve věci odstoupení území Sudet Německu, ujednali následující podmínky uvedeného odstoupení a opatření z něj vyplývajících, a touto dohodou se zavazují k učinění opatření nezbytných k jejímu naplnění.“*^{5 6}

3. Vývoj policejní správy ve funkčním smyslu 1848-1938

Pro lepší pochopení někdejšího systému bezpečnostní správy policie a četnictva je potřebné provést alespoň stručné ohlédnutí za genezí policie a bezpečnostní správy na území našeho státu. Jak lze předpokládat vývoj policie, policejních sborů a jiných bezpečnostních organizací v českých zemích prošel dlouhým a složitým vývojem.

⁵ <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/mnichovska-dohoda-29-9-1938/> c.d.

⁶ <http://jirikucera.files.wordpress.com/2011/03/mc3bcnchner-abkommen1.pdf>

3.1. Období do r. 1848

Snaha stíhat zločince pochopitelně není rysem moderní doby, ale byla přirozenou součástí lidské historie. Všude tam, kde společnost dosáhla určitého stupně rozvoje, vznikal problém s jedinci, kteří páchali zločiny. Přestože zločin nebyl ještě chápán jako útok proti společnosti, ale jako útok proti konkrétní osobě či jejímu majetku, bylo toto jednání vnímáno jako určité ohrožení. Proto byla pocíťována potřeba s tímto negativním jevem bojovat. Velmi významnou úlohu zde hrálo rovněž náboženství.

Otázkou zajištění bezpečnosti lidí a boje proti zločinnosti se zabývala již středověká společnost. Značná rozdrobenost středověké Evropy jako celku, i uvnitř jednotlivých státních a polostátních útvarů pochopitelně nějakému soustředěnému a cílenému boji proti zločinnosti nepřála. Slabá ústřední moc panovníka často soupeřícího, či přímo bojujícího, se šlechtou, rozdrobenost území na statky patřící panovníkovi, šlechtě, církvi a později i městům, to vše značně znesnadňovalo jakékoliv případné snahy o organizované potírání zločinnosti.⁷

Policejní funkce byly do značné míry decentralizovány do zemských a vrchnostenských soudů, magistrátů atd. Takové bezpečnostní systémy měly značně různorodou povahu jak struktury, tak i kvality. Rozhodovací procesy těchto útvarů o různé velikosti lze jen těžko považovat za objektivní a nestranné. První, dnešní terminologií řečeno, bezpečnostní a strážní sbory vznikaly především v politických a obchodních centrech, tedy ve městech. Byli jimi nejčastěji městští žoldnéři, zpočátku určení k hlídání bran a mostů a později vykonávající i jakousi pořádkovou a hlídkovou službu v ulicích města, jako dnešní policisté. Hlídali městská vězení jako dnešní vězeňská stráž, střežili městská mýta jako současná celní či finanční stráž a v případě nutnosti se podíleli na stíhání banditů a lapků po vzoru moderního četnictva. Ve válečném stavu jsou nejen povoláváni k obraně městských hradeb, ale i v rámci zemské hotovosti jsou začleněni do vojenských kontingentů polních vojsk. Svědomitost a lojalita takovýchto „středověkých policistů“ byla přímo úměrná jejich žoldu. Přestože byli městští žoldnéři spíše drahým luxusem, protože si je města provozovala na vlastní náklady, byli efektivnější než když tuto činnost vykonávali sami měšťané. Tento model se samozřejmě postupně vyvíjel, působnost stráží se rozšiřovala i za hranice samotného města. První stálé policejní složky vznikaly relativně nezávisle ve větších městech (vzorem se stala Vídeň),

---

⁷ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 10-13

výkon policejních funkcí tudíž postrádal jednotnost. S postupnou centralizací a posilováním ústřední moci přebírala zajištění policejních funkcí ústřední vláda.

18. století s sebou přineslo tři zásadní reformy. První snahy o sjednocení organizace policie proběhla již v roce 1749, za vlády Marie Terezie, kdy byla policejní správa oddělena od justice. Druhá reforma z roku 1776 se týkala zejména Vídně a zřízení policejního ředitelství. Třetí reforma z r.1782 se týkala rozdělení policie do dvou složek, a to tajnou a uniformovanou. Od roku 1785 pak postupně vznikala policejní ředitelství také v českých zemích a to v Praze, Brně a Opavě.⁸

3.2 Období 1848 - 1918

Rok 1848 také znám jako „Jaro národů“ nebo „Rok revoluce“, byl rokem, kdy napříč Evropou vzplála série revolucí, jež zasáhly většinu evropských států. V této době již byla bezpečnost a obrana státu povinností panovníka. Vzhledem k stále ještě řídkému zalidnění se bezpečnostní činnost soustřeďovala na dopravní a obchodní tepny, ohrožované převážně banditizmem. Složky nasazované v těchto případech byly předchůdcem pozdějšího četnictva. Diference činnosti ve městech či mimo města do určité míry vykryštovalo zaměření dvou hlavních bezpečnostních složek. U policie bude převládat spíše charakter civilní, u četnictva pak vojenský.⁹

3.2.1 Policie

Obnovení a pozdější zdokonalení josefinského policejního systému proběhlo za vládnutí Františka II. (I) charakterizovaném nedůvěrou v cokoli nové. Neobvyklá pozornost byla věnována tajné policii, jakožto účinnému preventivnímu opatření proti státně nespolehlivým živlům. Bouřlivý rok 1848 přinesl mnoho změn. Nejprve byla policie začleněna pod ministerstvo vnitra, aby následně v roce 1852 byla z ministerstva vyňata a byl obnoven Nejvyšší policejní úřad, v jehož čele stál polní podmaršál baron Kempen, který se již dříve osvědčil při budování četnictva. Tímto byla prosazena policejní unifikace jednotného policejního sboru, byl nazýván Militär-Polizei-Wach-Corps (stejně označení nesla dosavadní

---

⁸ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 10-13

⁹ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 45-62

vídeňská policie). Jednotlivé místní součásti byly odděleními tohoto sboru a nesly označení Militär-Polizei-wach-Abtheilung, čímž celá organizace dostala výrazně vojenský charakter, který si udržela až do pádu neoabsolutistického režimu. Do roku 1857 vzrostl počet příslušníků policie na cca 6000 mužů.¹⁰

Jako teritoriální orgány v jednotlivých zemích pak působily nižší články státní politické správy, tj. Místodržitelství či zemské vlády, okresní hejtmanství, případně v některých zemích krajské úřady. Poslední jmenované však fungovaly pouze do 60. let 19. století. Všechny tyto instituce odpovídaly za bezpečnostní situaci v rozsahu své územní pravomoci.¹¹

Neúspěšné pokusy o centralizaci a několik vojenských porážek podunajské monarchie přispělo k pádu neoabsolutismu, reprezentovaného ministrem vnitra Alexandrem von Bachem. Následně byl přijat ústavněprávní akt, na jehož základě se v roce 1867 přeměnilo Rakouské císařství v Rakousko-Uhersko a zároveň byla obnovena suverenita Uherského království.

V druhé polovině 19. století se vykrystalizovaly vlastní sbory policie obecní, městské (s lokální působností, přímo podřízené magistrátu nebo obecnímu zastupitelstvu) a policie státní působící ve větších a významnějších městech (podřízené policejnímu ředitelství). Policejní ředitelství a komisařství byly vlastními policejními úřady. V roce 1870 byla policie definitivně zařazena pod ministerstvo vnitra. Řídícími policejními úřady byla policejní ředitelství a komisařství, zřízená ve větších městech (ředitelství) a menších centrech (komisařství). Tento systém bez větších zásahů fungoval až do konce monarchie.¹²

3.2.2 Četnictvo

Další bezpečnostní složkou bylo četnictvo, které fungovalo současně s policií. Počátky tohoto sboru lze vystopovat až do roku 1815, kdy bylo k Rakouskému císařství připojeno mimo jiné území Lombardie. S tímto územím souvisí převzetí jeho četnického pluku, který v době míru vykonával především bezpečnostní funkce. Tento model se natolik osvědčil, že 8.

---

¹⁰ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 56

¹¹ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 45-62

¹² MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 45-62

června 1849 podepsal císař F. Josef I. Bachův návrh o založení četnictva. Vlastní zákon vyšel v lednu roku 1850, kdy definoval četnictvo jako vojensky organizovaný strážní sbor určený k udržování bezpečnosti, klidu a pořádku. Brzy byl podle stejného modelu vytvořen další četnický pluk v Uhersku. Na území českých zemí byly vytvořeny dva četnické pluky. Do roku 1850 vzniklo celkem 16 četnických pluků. Početní stav každého pluku představoval cca 1000 mužů. Roku 1866 byly pluky nahrazeny 15 zemskými četnickými velitelstvími. O další dva roky později bylo rakouské četnictvo vyčleněno z působnosti říšského ministerstva války a nově zařazeno do působnosti rakouského ministerstva pro zemskou obranu.¹³

Vrchním velitelem četnictva byl od roku 1868 ustanoven četnický inspektor. Dále byla zřízena zemská velitelství a jim podřízená četnická oddělení. Samostatná oddělení se dále členila na okresní velitelství, kterým podléhaly jednotlivé stanice. V roce 1876 bylo četnictvo vyňato z přímé organizační struktury armády.¹⁴

Četníci prováděli úkony jak civilního tak vojenského charakteru. Primárním úkolem bylo předcházení porušování zákona a zadržení případného narušitele pořádku, dále pak podporovali prováděcí činnost vrchnostenských aktů. V oblasti civilní měli oprávnění zejména vykonávat hlídky, pátrat po zločincích a zadržet je, zatýkat osoby přistižené při činu, provádět exekuce a také, v očích veřejnosti mnohdy nepopulární, rozhánění demonstrací a srocení ohrožující veřejný klid. Přestože četnictvo již nebylo součástí armády, zůstal mu výkon určité bezpečnostní služby pro vojsko. Jednalo se především o zadržování dezertérů a vojáků bez patřičných dokladů. K usnadnění plnění úkolů sloužila četnictvu podrobná příručka, ve které byl kladen důraz na vystupování četníků na veřejnosti a soupis vědomostí nutných k výkonu služby. Největší důraz v nich byl kladen na poznatky o trestných činech.

Četnictvo se stalo brzy vysoce výkonnou bezpečnostní složkou, v kontrastu s policií vzniklo na pevném jednotném základu armády, jak po stránce organizační, tak i personální. Po dobu své existence bylo charakterizováno profesionálním přístupem. Vysoká úroveň koordinace činnosti a organizační struktura četnictva daly základ pro formování moderních policejních orgánů.

---

¹³ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 64-83

¹⁴ tamtéž

3.3 Období 1918 – 1938

Vznikem samostatného československého státu 28. října 1918 došlo k recepci stávajícího rakousko-uherského, konkrétně předlitavského zákonodárství. Stalo se tak prostřednictvím tzv. recepční normy – zákona č. 11/1918 Sb.¹⁵ Velký počet státních a veřejných zaměstnanců bývalé monarchie přešel do služeb nového Československého státu. Ve většině případů zůstali na svých místech okresní hejtmani, vysocí úředníci a příslušníci policie a četnictva. Ve vnitřní správě byl zachován dosavadní systém rozdělení agendy mezi politické úřady a samosprávné orgány, přičemž vedoucí úlohu měly politické úřady.¹⁶ To se promítlo i v oblasti policejní resp. vnitro-bezpečnostní, kdy byl převzat rakouský systém bezpečnostních sborů. Vlastní výkon bezpečnostní služby byl zjednodušeně řečeno rozdělen mezi četnictvo v terénu a policii ve městech. Ta byla buďto státní či komunální (městská, obecní).¹⁷

3.3.1 Policie

V novém státě působila státní policie ve srovnání s četnictvem zprvu poněkud skromněji. Existovala jen dvě policejní ředitelství – v Praze a Brně. Dále pak dvě policejní komisařství – v Plzni a Moravské Ostravě. Teprve roku 1920 mohla být zřízena další policejní ředitelství a komisařství, kdy k tomu byla vláda zmocněna patřičným zákonem.¹⁸ Komplikovanější byla situace na Slovensku, kde s výjimkou státního policejního pohraničního úřadu dislokovaného od roku 1903 v Bratislavě, neexistovala státní policie. Jinak, podle uherského modelu, v městech s municipálním právem¹⁹ (celkem 40 měst) existovala výhradně městská policie. Tato situace byla řešena postupně. Nejprve zřízením zvláštního policejního oddělení pro správu Slovenska a následným dosazováním policistů české národnosti do vedoucích funkcí. Podobná situace i způsob řešení byly na území Podkarpatské Rusi.²⁰

Ve 20. letech postupně vznikaly nové státní policejní úřady, které velikostí připomínaly policejních ředitelství, policejních komisařství nebo jejich expozitury. Samostatná policejní

---

¹⁵ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

¹⁶ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939).Praha: Police History, 1999, str. 9

¹⁷ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939).Praha: Police History, 1999, str. 19

¹⁸ Zákon č. 165/1920 Sb.z. a n, jímž se vláda zmocňuje zřizovati státní policejní úřady

¹⁹ municipalita = teritorium, území, municipální právo = právo obcí, z hlediska vymezení území obce nebo vyšších celků

²⁰ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939).Praha: Police History, 1999, str. 21-22

komisařství vznikala i v pohraničních oblastech. Na sklonku 20. let již existovalo kolem třiceti státních policejních úřadů, jejich koordinační činnost ovšem byla mnohdy komplikovaná. K větší koordinaci a sjednocení činnosti státních policejních úřadů napomohlo rostoucí všeobecné nebezpečí ze strany nacismu a fašismu v polovině 30. let. Přispělo k tomu i nařízení vlády, které umožnilo zřizovat státní policejní úřady i bez nutnosti souhlasu příslušné obce.²¹ S rostoucím nebezpečím se zvýšilo tempo zřizování nových státních policejních úřadů a v průběhu pouhých dvou let jejich počet překročil stovku.

V čele státního policejního úřadu stál policejní ředitel nebo správce komisařství, který musel splňovat specifický požadavek právního vzdělání a nesl rovněž zodpovědnost za výkon policejní služby v příslušném obvodu. Policejnímu řediteli byl k dispozici jednak úřednický personál a pomocný personál.

Ve vztahu k veřejnosti byly však nejdůležitější sbory uniformované a neuniformované stráže bezpečnosti, jež měly postavení výkonných orgánů. Uniformovanou stráž bezpečnosti tvořili jednak gážísté mimo hodnostní třídy, kteří konali službu, hlídky, pochůzky, dále hlídali a eskortovali vězně, poskytovali první pomoc apod. a dále obvodní inspektoři, kteří navíc konali službu velitelů stanic a hlídek. Méně oblíbení příslušníci neuniformované stráže bezpečnosti pak konali službu zpravodajskou, vyšetřovací a pátrací. Zodpovídali také za dozor, kontrolu a vedení služby ve vnitroorganizačním smyslu.

Novinkou bylo vytvoření specializované služby v rámci organizační struktury policie. Jednalo se o sekci zpravodajskou a všeobecnou kriminální. Speciální zpravodajský aparát se skládal ze Zpravodajské ústředny, která byla součástí policejního ředitelství v Praze, a z Odbočky zpravodajské ústředny u vybraných policejních řadů. Cílem této služby bylo především potírání vyzvědačství, vedení evidence o výzvědné činnosti, podezřelých osobách a spolupráce s vojenskou zpravodajskou službou. Všeobecná kriminální ústředna byla zřízena při policejním ředitelství v Praze. Spolupracovala se všemi státními bezpečnostními úřady i stanicemi četnictva a udržovala mezinárodní styky ve věcech týkajících se potírání zločinu.²²

---

²¹ Vládní nařízení č. 51/1936 Sb. z. a n., o organizaci policejní správy a služby a o některých jiných opatřeních v oboru vnitřní správy

²² MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 45-62

Vedle státní policie působily na území československého státu také obecní policie. Jednalo se o místní bezpečnostní sbory zřízené na základě samostatné působnosti obce. Náplní jejich práce byla především péče o bezpečnost osob a majetku na území dané obce. Je důležité zmínit, že území na němž působily tyto obecní policie nebyly vyňaty z územní působnosti četnictva, na rozdíl od státních policejních úřadů. V této souvislosti zde existovala pro obecní policii možnost vyžádat pomoc četnictva, pokud nebyla její působnost přenesena na státní policejní úřad.

3.3.2 Finanční stráž

Finanční stráž byla obdobně jako četnictvo vojensky organizovaný strážní sbor, jež byl přejet nově vznikajícím státem z rakouské soustavy bezpečnostních sborů. Zákonem č.28/1920 Sb.²³ byla tato finanční stráž přechodně zrušena, aby mohla být nahrazena důchodkovou kontrolou a finanční stráží pohraniční. Teprve od roku 1927 se opět vrátilo označení Finanční stráž.

Finanční stráž byla sborem v zásadě uniformovaným a byla složena z úředníků, zřízců a pomocných zřízců. Náplní činnosti finanční stráže byla především ostraha celní hranice, dohled nad přechodem osob a transport zboží přes celní hranici, dozor nad pohraničním stykem osob, kontrola osob při přechodu státní hranice, potírání celních a daňových trestných činů a v případě potřeby i spolupráce při vojenské ochraně hranic.

Základní organizační útvary finanční stráže byla oddělení finanční stráže. Jim nadřizenými útvary byla zemská finanční ředitelství s pravomocí dohlížecí, kontrolní a řídicí, v jejichž rámci působil zemský inspektor finanční stráže. Nejvyšší instancí finanční stráže bylo ministerstvo financí a ministerský inspektor finanční stráže.²⁴

3.3.3 Četnictvo

Základním pilířem celé bezpečnostní správy na území nově vzniklého státu,

---

²³ Zákon č. 28/1920 Sb. o reorganizaci finanční stráže

²⁴ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 88

přesněji té části jež patřila do Předlitavska, bylo četnictvo. Četnictvo bylo organizováno jako vojenský strážní sbor²⁵ s celostátní působností. Reálně zpočátku působilo pouze v českých zemích až posléze i na Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Četnictvo bylo při výkonu bezpečnostní služby sice podřízeno politickým úřadům, ve věcech vnitřních záležitostech týkajících se výcviku, kázně, kontroly služby, věcech správních a hospodářských podléhalo vlastním důstojníkům z řad četnictva. Nejvyšším stupněm pro obě skupiny činnosti četnictva pak bylo Ministerstvo vnitra.²⁶

Územní organizace četnictva byla založena na principu zemského zřízení. Na nejnižším stupni organizace četnictva stály četnické stanice. Dalším stupněm byla četnická velitelství. Dvě až tři četnická velitelství tvořila četnické oddělení, která utvářela zemská velitelství četnictva. V čele zemského velitelství četnictva, které bylo umístěno v sídle zemského úřadu, stál zemský velitel. Jednotlivá zemská velitelství podléhala Generálnímu velitelství četnictva.

Novinkou bylo zřízení Ústředního pátracího oddělení, které mělo za úkol sjednocovat a řídit četnickou pátrací službu. Roce 1928 vznikly i samostatné četnické pátrací stanice. Podobně jako v monarchii se podílelo na výkonu vrchnostenských aktů, ochraně bezpečnosti státu a výkonu dozoru nad obecní policií.²⁷

Četníci se personálně dělili na mužstvo a důstojníky. Mužstvo, tzv. gážisté mimo hodnostní třídy, sloužilo při zajišťování bezpečnosti a pořádku, chránilo osoby a majetek, provádělo hlídky a zatýkalo stíhané osoby. Důstojníci, tzv. gážisté, měli na starost dohled nad službou podřízených četníků, zodpovídali za jejich výkon služby, výcvik a kázeň.

Výkon služby četnictva se rozděloval na službu obyčejnou a službu zvláštní. Obyčejná služba byl standardní výkon služby bez specifických pokynů a úkolů, naproti tomu služba zvláštní spočívala ve výkonu zejména vrchnostenských nařízení, případně asistenci, dále v plnění speciálních úkolů, jakými je např. eskortování vězňů.²⁸

---

²⁵ § 12 zákona č. 299/1920 Sb., o četnictvu

²⁶ § 3 zákona č. 299/1920 Sb., o četnictvu

²⁷ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 64-83

²⁸ Malý, K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Linde, 2003. 397-398s

Rozvoj techniky zasáhl rovněž i do postupu práce a metod četnictva. Zavádění nových vyšetřovacích metod při plnění úkolů, vedlo k organizačním změnám v hierarchii četnictva. Byly vytvářeny nové speciální útvary, např.: od 1.5.1935 začaly působit četnické silniční kontroly a od 1.7.1935 četnické letecké hlídky. Nárůst kriminální činnosti ve 20. letech si vyžádal adekvátní změnu přístupu. Od roku 1928 vznikaly četnické pátrací stanice, jako útvary určené především pro vyšetřování kriminálních činů a pátrání po kriminálních delikventech.²⁹

3.4. Rozbití Československé republiky

Dne 29.září 1938 proběhla v Mnichově konference za účasti zástupců nacistického Německa, fašistické Itálie, Francie a Velké Británie. Cílem konference bylo vyřešit tzv. český problém, tedy územní nároky nacistického Německa vůči Československu. Ti, koho se tato záležitost týkala nejvíce, zástupci Československa, nebyli k účasti přizváni. Zástupci demokratických mocností ustoupili Hitlerovi, aby, jak se naivně domnívali, zachránili mír. Následovala okupace československého pohraničí, které bylo následně připojeno k Německé říši.

4. Politické základy policejní správy a kontrola

Pojmy policie a politika nám v současné době dávají celkem jasnou představu. Původně však význam obou slov nebyl do takové míry vyhraněný. Etymologie slov policie a politika mají stejný základ. Znamenají přibližně péči o obec či v širším pojetí o věci veřejné. V minulosti byl termín „politický“ často spjat s označením státních struktur.³⁰

4.1 Vztah k politickému systému

Policejní činnost se vždy členila do dvou hlavních kategorií. Ochrany jednotlivých občanů a ochrany státních zájmů jako celku. Služba veřejným zájmům má logicky politickou povahu.

---

²⁹ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 64-83

³⁰ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str.13-16

Problém političnosti policie tu existoval v různých podobách vždy. Je rozdíl mezi policií státu s autokratickou vládou a policií státu založeném na demokratických principech.³¹

4.1.1 Autokratický systém

V autokratickém systému je situace výrazně jednodušší. Potlačení revoluce v letech 1848-1849 nastolily Silvestrovské patenty roku 1851 Bachův neoabsolutismus, ve kterém se plně realizoval model silného policejního státu. V souladu s nastolením nového pořádku byl celkově posílen bezpečnostní aparát. Velký podíl na jeho tvorbě a řízení měl také právě velitel rakouského četnictva a tajný rada v jedné osobě Johann Franz baron Kempen von Fichtenstamm.³² Pevná organizační struktura vytvořila z policie a nově vznikajícího četnictva vysoce výkonnou represivní složku, nasazovanou proti všem vnitřním odpůrcům režimu. Možností na prosazování státní politiky v policii existuje více. Nejjednodušší cestou je vytvoření patřičného právního rámce. V tomto případě se jednalo právě o výše zmiňované Silvestrovské patenty (zákony č. 2–4/1852 ř. z.)³³, kterými císař F. Josef I. zrušil dosavadní oktrojovanou ústavu a legalizoval absolutismus. Státní politika byla dána samým systémem, s ním fungovala a s ním zároveň v roce 1859 zanikla.

4.1.2 Demokratický systém

V kontrastu autokratického systému je režim demokratický, ve kterém má policie poněkud odlišné postavení. Za demokratický režim lze s určitostí považovat první samostatný československý stát. I zde existovala vlastní politická linie, kteréžto musela být policie ze své podstaty ochráncem. Jednotlivé politické strany musejí prvně vyhrát ve volbách a na základě toho obsadit klíčové posty. Tímto způsobem může politická moc regulérně působit na policii. Přílišné sepětí policie či jakékoli státní složky s konkrétní politickou stranou je zjevně nevýhodné již z podstaty relativně častého střídání volebních úspěchů jednotlivých stran. V demokratických státech a Československo nebylo výjimkou, by měly převládat tendence vzdálit policii přímému politickému působení. Tento model přinesl své ovoce v roce 1938,

---

³¹ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 56

³² tamtéž

³³ Silvestrovské patenty č. 2-4/1852 ř. z

kdy bezpečnostní sbory dokázaly efektivně zakročit proti politicko-národnostním bouřím během „sudetské krize“.³⁴

4.2 Kontrola

Veřejná správa chápána jako cílená činnost státu, jejíž součástí jsou i bezpečnostní složky, jednak sama provádí kontrolu jako součást své činnosti, ale také jakožto součást širší cílené činnosti je sama předmětem kontroly.³⁵

Materiální podstatou kontroly ve veřejné správě je zajišťování, zdali je provádění služební činnosti v odpovídajícím rozsahu. Lze ji tedy chápat jako právní záruku zákonnosti ve veřejné správě. Kontrolou se systematicky zjišťuje, do jaké míry odpovídá existující stav tomu, jaký by měl být. Pokud zjištěný stav nesouhlasí se stavem očekávaným, zjišťují se příčiny nesplnění příslušných povinností a vyvozují se odpovídající závěry a opatření.

4.2.1 Kontrola policie

V roce 1848 byla policie začleněna pod ministerstvo vnitra. Do tohoto období patří i obnovení Nejvyššího policejního úřadu staven na roveň ministerstva. Jeho představený se ze své činnosti zodpovídal přímo císaři, což do určité míry omezovalo možnosti vnější kontroly. Do jeho pravomocí náležela veškerá policie a část záležitostí četnictva, které dříve spadalo pod ministerstvo vnitra. Tento název byl několikrát změněn. (roku 1859 přejmenování na policejní ministerstvo, roku 1865 policejní ministerstvo zaniklo a záležitosti policie převzalo státní ministerstvo, roku 1867 záležitosti policie převzalo předsednictvo ministerské rady, roku 1868 podléhala policie ministerstvu pro zemskou obranu a veřejnou bezpečnost) Situace se ustálila v roce 1870, kdy záležitosti policie přebírá ministerstvo vnitra a tento stav přetrval až do konce monarchie. Bez ohledu na změny názvu instituce, představovaly uvedené úřady vždy nejvyšší centrální úroveň řízení a kontroly policejních služeb. Na teritoriální úrovni působila místodržitelství, okresní hejtmanství a do svého zrušení v 60. letech 19. století i krajské úřady.³⁶

---

³⁴ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str.13-16

³⁵ PRŮCHA, P. Správní právo. obecná část. 6. vydání. Brno: MU Brno, 2004, str. 257-259

³⁶ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 45-62

Po roce 1848 představoval nejnižší úroveň kontroly policie úřad starosty obce, který prostřednictvím usnesení mohl samostatně působit na záležitostech místní policie. Tuto pravomoc však mohla vláda kdykoli obcím odejmout a tuto službu zajistit svými orgány. Tato právní úprava obecního zřízení pochází z roku 1849. V 60. letech 19. století byl Vojenský policejní strážní sbor nahrazen civilními bezpečnostními složkami. Policisté byli buď v zaměstnaneckém poměru státu, města nebo obce. V případě prvním podléhali kontrole c.k. policejnímu ředitelství, v případě druhém podléhaly magistrátu nebo obecnímu zastupitelstvu. Toto dělení vedlo k značné organizační zmatečnosti.³⁷

Nízké početní stavy obecní policie vedl k množícím se případům neefektivnosti služby. Proto bylo koncem 19. století přijato opatření, které složky policie přiřadilo pod inspekční dozor četnictva.³⁸

Na území Uherska byla ve všech městech s municipálním právem a s regulovaným magistrátem zřízena městská municipální policie. Věcné kompetence této policie upravovaly zákony a nařízení, přidělující určité záležitosti do pravomoci policejních úřadů. Kontrola policie byla upravena organizačními statuty měst, jež schvalovalo uherské ministerstvo vnitra. Městská policie mohla vydávat i vlastní vyhlášky a nařízení. Tyto úkony byly závazné jen tehdy, když byly dány obyvatelstvu na vědomí veřejným způsobem, tj. vylepením plakátů či ústním vyhlášením.³⁹

4.2.2 Kontrola četnictva

Jak již bylo řečeno výše, jednalo se o vojensky organizovaný strážní sbor, který byl součástí c. k. armády a podléhal ministerstvu války. Vzhledem k tomu bylo v určitém směru podřízeno i ministerstvu vnitra, respektive jeho ekvivalentům v průběhu doby (policejní ministerstvo, státní ministerstvo apod.). V otázkách soudnictví spadalo četnictvo pod vojenskou jurisdikci, vykonávanou plukovními auditoriáty. Protože bylo součástí vojenské

---

³⁷ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 45-62

³⁸ tamtéž

³⁹ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 62

jurisdikce, existovala přísná vnitřní kontrola. Vojenské soudní orgány vyšetřovaly každé hrubé porušení disciplíny nemluvě o trestných činech spáchaných příslušníky četnictva.⁴⁰

Pád Bachova režimu ponechal volné pole liberálům, kteří usilovali o úplné zrušení četnictva nebo alespoň zrušení jeho ryze vojenského charakteru. Z těchto tendencí je jasně patrné nepřátelské ladění společnosti vůči četnictvu. Zohledníme-li celkovou náladu doby, není se čemu divit. O zachování četnictva se zasadil velkou měrou sám císař F. Josef I., reorganizaci v roce 1860 se však nevyhnul. Četnictvo zůstalo i nadále vojensky organizovaným bezpečnostním zbohem, vojensky a disciplinárně zůstalo podřízeno vrchnímu armádnímu velení, ve služebních a ekonomických věcech spadalo do kompetence ministerstva vnitra. Četnické stanice měly být napříště zřizovány pouze v sídlech okresních úřadů. Zde museli četníci plnit jejich písemné rozkazy, což mnohdy vyústilo v mylné domněnky možnosti s četnictvem volně manipulovat ze strany některých úředníků. Tato dvojí podřízenost vedla mnohdy ke konfliktům mezi četnickými veliteli a politickými úřady.⁴¹ Zároveň nemělo četnictvo působit ve městech, kde obstarávala bezpečnostní službu policie. Nad místními policejními záležitostmi obcí mělo mít četnictvo pouze dohled a jen v případě potřeby podpořit orgány obce. Rovněž byla zrušena stálá hlídková služba, což souviselo s početním oslabením četnictva. Nové dislokování četnictva mělo probíhat v souladu s politickými úřady.⁴²

V roce 1866 došlo k další reorganizaci četnictva. Mimo jiné byly zrušeny plukovní soudy (auditoriáty) a pro četnictvo se staly novými kontrolními orgány vojenské zemské a posádkové soudy. Pravomoc trestní i nadále zůstala generálnímu inspektorovi, který ji však mohl přenést na zemské velitele.⁴³ V roce 1868 byla generální četnická inspekce nahrazena četnickým inspektorem s disciplinární pravomocí zejména pro řešení personálních otázek důstojníků.⁴⁴

---

⁴⁰ Nařízení č. 272/1849 z.z. o založení četnictva

⁴¹ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 78

⁴² MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 57

⁴³ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 66

⁴⁴ tamtéž

V roce 1876 proběhla další změna. V záležitostech vojenských ekonomických a administrativních podléhalo četnictvo i nadále svým představeným. V případě výkonu bezpečnostní služby bylo četnictvo podřízeno c.k. politickým zemským a okresním úřadům, čímž fakticky přestalo být přímou součástí armády. Ve funkci „služebních úřadů“ působily okresní hejtmanství. Tyto úřady řídily a kontrolovaly výkon bezpečnostní služby četnictva. Ministerstvo pro zemskou obranu však i nadále zůstalo pro četnictvo nejvyšší instancí. Uchována zůstala i pozice četnického inspektora. Ministerstvo pro zemskou obranu stanovilo přitom zvláštní bezpečnostní pravidla v součinnosti s ministerstvem vnitra. Žádným jiným c.k. vojenským nebo civilním úřadům četnictvo nepodléhalo.⁴⁵

Je nutné dodat, že v době míru samotné četnictvo vykonávalo zejména ve vztahu k armádě činnost, kterou lze definovat jako vnitřní kontrolu. Tento model přetrval do doby než si armáda vytvořila vlastní k tomu určené orgány.⁴⁶

5. Vztah armády a policejní správy

Dnešním pohledem význam policie a armády nabývá do značné míry velmi odlišných významů. Přesto nelze tyto dvě základní ozbrojené složky státu zcela ostře rozlišit. Vždy tu bude existovat určitý způsob prolínání. Představy mohou být různé, stejně jako náplň tohoto pojmu. V tomto bodě své práce mám v úmyslu krátce nastínit některé základní tendence vzájemného ovlivňování armády a policie.

Jediným určujícím rozlišovacím kritériem může být plánovaná činnost za války. V případě armády jde zcela jednoznačně o boj s protivníkem. Bezpečnostní složky se pak také mohou podílet na bojové činnosti a s vlastní armádou v nezbytném případě ustupovat (např.: rakouské četnictvo v letech 1866), nebo setrvávají ve své přidělené oblasti, kde konají bezpečnostní službu, třeba i po obsazení, pokud tomu samozřejmě případná okupační správa nebrání.⁴⁷ Postupem rozlišovacího procesu bezpečnostních složek je možné vypořádat

---

⁴⁵ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 67

⁴⁶ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 69

⁴⁷ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 16-18

pozvolné „zpolicejnění armády“. Ponecháme-li si stranou jednotlivá dobová či národní specifika, zůstávají dvě základní tendence – vnitřní a vnější.⁴⁸

Ve smyslu vnitřního zpolicejnění armády budeme chápat bodování policejních struktur uvnitř organizační struktury armády. Již žoldnéřské armády představovaly osobitý organizmus. Byly do značné míry nezávislé na svém civilním okolí. Fungovaly v nich vlastní předpisy, které si k řízení své činnosti sami vytvářely, včetně vlastní soudní pravomoci. Protože při plnění svých povinností nebylo reálné tuto agendu v celém rozsahu osobně vyřizovat, vznikaly specializované orgány justiční služby. Rovněž se vytvořil systém vojenského vězeňství s komplikovanou strukturou vojenských věznic. S tím vším souvisí zřízení specializovaných jednotek určených k zabezpečení vnitřního pořádku uvnitř armády. Různé bezpečnostní složky se později sjednotily do vojenské policie a polního četnictva. Tento proces se upevnil v 18. století, kdy v Evropě vznikly stálé armády pevně spjaté se státem. Zároveň se však armáda uzavírá čím dál více do sebe. Důsledkem toho si tento „stát uvnitř státu“ vytváří celý aparát označovaný jako „služby“, čímž se vlastní vnitřní strukturou připodobňuje státu jako takovému. Tato situace přetrvává v principu dodnes.⁴⁹

Ve smyslu vnějšího zpolicejnění armády spočívá využívání armády k plnění úkolů, které jsou jinak vyhrazeny bezpečnostním složkám, tedy k boji s vnitřním nepřítelem. Z policejního hlediska by se tomu tedy dalo říkat ozbrojené asistence. K tomuto jevu dochází v situacích, když bezpečnostní síly nejsou schopny danou situaci zvládnout, což se v historii našeho státu událo několikrát.⁵⁰

Zatím jsem se zmiňoval o jevu zpolicejnění armády. Lze ovšem sledovat i jev opačný, který je možné označit jako „zarmádnění policie“. Jedná se o zřizování jednotek vojenské povahy v rámci policejních sil. Důvodem je vývoj vnitřních poměrů směrem, který klasické policejní složky nejsou schopny zvládnout. Protože nasazení pravidelné armády k bezpečnostním akcím ve větším měřítku je sice efektivní, ale politicky ne zcela šťastné opatření, byly již v minulosti vytvářeny policejní složky vojenského charakteru, jakým je

---

⁴⁸ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 16-18

⁴⁹ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 18

⁵⁰ tamtéž

například četnictvo.⁵¹ Tato situace přetrvala i v nově vzniklém Československu. Ve smyslu recepční normy spadalo četnictvo pod stejné ministerstvo jako armáda. Armáda disponovala vlastními bezpečnostními složkami – polním četnictvem a vojenskou policií. Polní četnictvo bylo formováno z řad četnictva přidělených k armádě. Existovalo v letech 1919-1920. na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Okolnosti jeho dislokace jsou přímo spojeny s válkou s Maďarskem, resp. S následnou situací. Podle výnosu MNO z 5.8.1920 mělo být polní četnictvo definitivně zrušeno k 1.9.1920 (termín byl následně posunut na 10.10.1920). Následně byli četníci vráceni ke svým kmenovým jednotkám.⁵² Naproti tomu byla vojenská policie přímou součástí armády zřízená 19.4.1919 původně pouze pro oblast Slovenska. Teprve později byla její působnost rozšířena na celé území Československa. Podle usnesení ministerské rady ze dne 12.10.1920 byla vojenská policie dnem 1.11.1920 zrušena. Výjimku tvořilo opět Slovensko a Podkarpatská Rus, kde byla ponechána v rámci vojenské správy. Definitivně byla zrušena usnesením vlády z 19.10.1922.⁵³

6. Právní úprava policejní správy

6.1 Období 1848-1918

V 19. století byla policie začleněna pod ministerstvo vnitra, které se tak stalo ústředním řídicím orgánem.

6.1.1. Policie

Státní policejní úřady postrádaly jednoznačně komplexní úpravu. Individuální jednotky vznikaly a byly upravovány samostatně vyhláškami a nařízeními, nebo dokonce interními předpisy. Řídily se základními předpisy o organizaci státních policejních úřadů uveřejněnými v zemském zákoníku v Čechách jako místodržitelská vyhláška č. 142/1850 z.z.⁵⁴

---

⁵¹ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 16-18

⁵² MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939). Praha: Police History, 1999. str. 116

⁵³ tamtéž

⁵⁴ KALOUSEK, V. Policejní úřady státní. In HÁCHA, E. ...[ET AL.]. Slovník veřejného práva československého. Svazek III. Praha: Eurolex Bohemia, 2000. str. 160

Policie disponovala trestními pravomocemi, které měly kořeny v absolutistické minulosti. Například: Zákon č. 117/1852 ř.z. o zločinech, přečinech a přestupcích ze dne 27. května 1852 nebo císařské nařízení z roku 1854⁵⁵

6.1.2. Četnictvo

Jak již bylo výše zmíněno, základním kamenem pro vznik četnictva na území habsburské monarchie bylo působení četnického pluku v Lombardii. Ačkoliv tato jednotka v době míru plnila některé úkoly civilní správy, měla plně vojenský charakter a byla složkou armády a tudíž podléhala vojenskému velení. Osvědčení tohoto modelu správy vedlo ke snahám zbudovat obdobné jednotky v na celém území monarchie. Výsledkem snahy bylo přijetí císařského nařízení č. 272/1849 z.z. o založení četnictva jakožto vojenského strážního sboru, jehož úkolem je udržování veřejné bezpečnosti, klidu a pořádku.⁵⁶

Do konce 19. století prošlo četnictvo mnoha organizačními reformami, z nichž nejdůležitější představovalo podřízení ministerstvu pro zemskou obranu a veřejnou bezpečnost, kdy bylo četnictvo zcela vyňato ze svazku armády. To však neznamenovalo, že by už pro armádu nevykonávalo dosavadní bezpečnostní služby. Tento vztah upravoval „Zákon a služební instrukce k. četnictva v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených“ vydaný v roce 1876. (zák č.19/1876 a č. 1/1895).⁵⁷ Zajímavostí je, že počátkem 20. století začalo četnictvo využívat k výkonu své práce služební psy. V roce 1909 byl založen c.k. rakousko-uherský spolek pro policejní psy, zakotvený v úřední směrnici č. j. 382, oddělení XX. z 27. 6. 1911 pro užití služebních psů.^{58 59}

6.2 Období 1918-1938

Konec první světové války přinesl pro národy Rakousko-Uherska možnost samostatné budoucnosti. Současně s vyhlášením samostatnosti byla řešena otázka právního nástupnictví.

---

⁵⁵ Zákon č. 117/1852 ř.z. o zločinech, přečinech a přestupcích ze dne 27. května 1852 nebo císařské nařízení z roku 1854

⁵⁶ Nařízení č. 272/1849, o založení četnictva

⁵⁷ MRHÁLEK, J. Četnictvo. In HÁCHA, E. ...[ET AL.]. Slovník veřejného práva československého. Svazek I. Praha: Eurolex Bohemia, 2000. str. 188

⁵⁸ Macek, P. Uhlíř, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 79

⁵⁹ <http://www.cz-pes.cz/literatura-sl-kynologie-1.php>

V té době ještě neexistovala vlastní originální ústava, proto byl Národním výborem 28. října 1918 přijat zákon.č.11/1918 Sb. z. a n., tzv. „recepční zákon“. V něm bylo uvedeno, že veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti (čl.2) a všechny úřady samosprávné, státní a župní, ústavy státní, zemské, okresní a zejména i obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají dle dosavadních platných zákonů a nařízení (čl.3). Stejným způsobem jako ostatní složky státního aparátu bylo recipováno četnictvo i policie.⁶⁰ Četnictvo spolu s policií podléhalo původně ministerstvu národní obrany. Z jeho pravomoci získal četnictvo 27. listopadu 1918 do svého resortu první ministr vnitra Antonín Švehla.⁶¹

6.2.1 Policie

Policejní správu vykonávala síť policejních úřadů plynule navazující na tradici Rakouska-Uherska. Ke zřizování dalších policejních úřadů byla zmocněna vláda. Přetrvával však problém s nevyhovujícím územním pokrytím a nízkými početními stavy. Situace se měla zlepšit prostřednictvím zákonů č.165/1920 Sb. jímž se vláda zmocňuje zřizovati státní policejní úřady a zák. č.306/1924 Sb. z. a n, kterým se prodlužuje platnost zákona ze dne 16. března 1920, č. 165 Sb. z. a n., jímž byla vláda zmocněna zřizovati státní policejní úřad.^{62 63} Obecní policie byla v rámci samostatné působnosti obce zřizována a upravena místními předpisy.⁶⁴ Sbory uniformované a neuniformované stráže bezpečnosti upravuje §1 zák. č. 230/1922 Sb.⁶⁵, o sborech stráže bezpečnosti a §1 nařízení vlády č.290/1922 Sb.⁶⁶ Komunální policejní sbory neměly svou specifickou právní úpravu. Platil pro ně tedy výše zmíněný zák. č. 230/1922 Sb. z. an. o sborech stráže bezpečnosti, stanovící ve vztahu k nim a jejich členům pouze základní rámec, který byl následně konkretizován podle potřeb a podmínek obce či

---

⁶⁰ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

⁶¹ Janák, J. a kol.: Dějiny správy v českých zemích, s. 350.; Záležitosti četnictva byly do resortu ministerstva vnitra převedeny Zákonem ze dne 31. března 1920, čís. 218 Sb. z. a n., kterým se upravují hranice příslušnosti mezi ministerstvem vnitra a ministerstvem národní obrany. Sbírka zákonů a nařízení státu československého, roč. 1920, částka 45. Praha 1920.

⁶² Zákon č. 165/1920 Sb.z. a n, jímž se vláda zmocňuje zřizovati státní policejní úřady

⁶³ Zákon č. 306/1924 Sb. z. a n, kterým se prodlužuje platnost zákona ze dne 16. března 1920, č. 165 Sb. z. a n., jímž byla vláda zmocněna zřizovati státní policejní úřad

⁶⁴ SLÁDEČEK, V. Základy organizace policejně-bezpečnostních složek v letech 1918-1938. Správní právo.1990, roč.23, č.6, str. 360

⁶⁵ Zákon č. 230/1922 Sb., o sborech stráže bezpečnosti

⁶⁶ Zákon č. 290/1922 SB., kterým se vydává jednací řád pro župní a okresní úřady

města.⁶⁷ V případech obav z narušení veřejného pořádku mohli být členové komunálních policejních sborů přibráni pro výkon státní bezpečnostní služby.⁶⁸

Hlavním posláním policejních sborů byla péče o veřejnou bezpečnost, vnitřní klid, bezpečnost osob a majetku, udržování veřejného řádu a vedení evidence obyvatelstva. Do působnosti policejních úřadů dále spadaly úkoly spolkové, shromažďovací, tiskové, kriminální, dopravní, divadelní a mravnostní policie (§2 zák. č. 165/1920 Sb.).⁶⁹

Relativní rozdrobenost bezpečnostní služby vykonávaná policejními úřady, obecní policií a četnictvem, i decentralizace výkonu policejní správy vedly k poklesu účinnosti bezpečnostního systému jako celku. Částečné řešení těchto vad přineslo uzákonění širokých zmocnění pro vládu při reorganizaci policie - čl.1 §3 vládního nařízení č.51/1936 Sb., o organizaci policejní správy a služby a o některých jiných opatřeních v oboru vnitřní správy.⁷⁰ Vláda tím mimo jiné sjednotila policejní sbory v rámci republiky, když je podřídila ministerstvu vnitra. Tím byl i posílen vliv státu na obecní policii.⁷¹

6.2.2 Četnictvo

Na základě recepční normy platil pro četnictvo zák. č. 1/1895 ř.z. a související předpisy. Nově byly záležitosti četnictva upraveny zák. č. 299/1920 Sb. z. a n., k němuž byly následně vydány patřičné prováděcí předpisy.⁷² Organizační ustanovení a služební instrukce z roku 1895 zůstaly v platnosti, byly pouze odpovídajícím způsobem doplněny pro potřeby nové situace. Poslední zákonnou úpravou pro četnictvo byl zákon doplňující a pozměňující zákony o četnictvu a sborech stráže bezpečnosti č.28/1928 Sb. z. a n.⁷³

---

⁶⁷ Podle § 32 obecního zřízení českého mělo zastupitelstvo možnost přidělit obecní radě jistý počet osob, které konaly práce spadající do přenesené i samostatné působnosti obce.. jestliže zastupitelstvo uznalo, že k plnění těchto úkolů mají být ustanoveni zvláštní úředníci, rozhodlo o jejich počtu, příjmech, způsobu jmenování, jejich brání pod přísahu i o výši platů a dalším zaopatřením.

⁶⁸ § 17 vl. nař. č. 51/1936 Sb. o organizaci policejní správy a služby a o některých jiných opatřeních v oboru veřejné správy

⁶⁹ Zákon č. 165/1920 Sb.z. a n, jímž se vláda zmocňuje zřizovati státní policejní úřady

⁷⁰ Vládní nařízení č.51/1936 Sb. z. a n., o organizaci policejní správy a služby a o některých jiných opatřeních v oboru vnitřní správy Pozn.: ust. §§ 2 a 11 pozbývají účinnosti dnem 31.3.1939

⁷¹ MALÝ, K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Linde, 2003. str. 400

⁷² Výnos ministerstva vnitra č. 29.001-13 z 8.6.1920, následně byly ještě provedeny doplňky týkající se sňatků

⁷³ Zák. z 31.01.1928. Výnosem ministerstva vnitra č.37.156-13 byly vydány změny k prováděcím předpisům k zákonu o četnictvu

Úřad generálního velitelství byl pověřen Národním výborem jako nový řídicí orgán pro četnictvo, které bylo zařazeno pod ministerstvo vnitra. Postavení četnictva bylo, jak již jsem výše zmínil, upraveno zákonem č. 299/1920 Sb. z. a n., o četnictvu, který v § 1 vymezoval četnictvo jako vojensky organizovaný strážný sbor určený k udržování veřejného pořádku a bezpečnosti na území nové republiky.⁷⁴ I přes vojenskou organizaci nebylo četnictvo podřízeno vojenským úřadům.⁷⁵ Jen v případě válečného stavu měla přejít část četnictva, určená dohodou mezi ministerstvem národní obrany a ministerstvem vnitra k polní službě, pod přímé velení vojska.⁷⁶

Jako podklad pro výkon činnosti četníkům sloužil jednak zákon o četnictvu a jeho prováděcí předpisy, ale i starší organizační ustanovení a služební instrukce z roku 1895. Tyto služební instrukce upravovaly několik základních okruhů: charakteristika obecného postavení četnictva, všeobecné chování četníků, rozdělování četnické služby na obyčejnou a zvláštní, jiné zvláštní předpisy o postupech a zakročování včetně zatýkání, předvolávání, domovní prohlídky, prohlídky obviněného atd. Rovněž obsahovala i zvláštní předpisy pro představené četnictva. Působnost četnictva byla samozřejmě limitována hranicemi státu, existovaly však zvláštní případy, kdy se činnost v zahraničí přípouštěla. Konkrétně tato možnost přicházela v úvahu při provádění eskort přes hranice či podávání svědectví u soudu v cizím státu. Překračování hranic bylo upraveno v mezinárodních smlouvách s jednotlivými sousedícími státy.⁷⁷

7. Služební poměry policie a četnictva

7.1 Policie do roku 1918

Požadavky na nově přijímané policisty nebyly z dnešního hlediska příliš vysoké. Uchazeči měli být svobodní, bezúhonní, schopní pěšího pochodu a výkonu strážní a hlídkové služby.

---

⁷⁴ Zákon č. 299/1920 Sb. o četnictvu

⁷⁵ S výjimkou §§ 5 a 6 Zákona o četnictvu ze dne 14. dubna 1920, čís. 299 Sb. z. a n., kdy jsou četníci povolávání k vojenským cvičením a podléhají po tuto dobu vojenským zákonům a předpisům a dále v případě válečného stavu, kdy část četnictva přecházela pod přímé velení vojska.

⁷⁶ Zákon o četnictvu ze dne 14. dubna 1920, čís. 299 Sb. z. a n., § 6.; S tímto tzv. polním četnictvem by disponovala armáda neomezeně. Ostatní četnictvo by zůstalo podle § 2 tohoto zákona podřízeno orgánům politické správy. Polní četnictvo koná službu v přední části válečného pásma vyklizeného civilními úřady a v zadní části vůči osobám vojenským. V jiných případech vykonává službu v zadní části pásma stálé četnictvo.

⁷⁷ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939).Praha: Police History, 1999. str. 75-93

Požadovaný věk nebyl konkrétně definován (nepřijatý návrh uvádí 25-40 let). Uchazeči měli též částečně ovládat čtení a psaní.⁷⁸ Již tehdy se objevovaly snahy o jisté minimální odborné vzdělávání v podobě předčítání služebního předpisu několikrát do roka.

Policisté byli vyzbrojeni uniformami vojenského typu. Podávání případných stížností bylo usnadněno služebním číslováním uniforem. Vyzbrojování zajišťovala armáda. Dalším vojenským prvkem aplikovaným u policie bylo kasernování, zdůvodňované jakožto opatření pro udržení disciplíny. Policii veleli zpočátku jen dva důstojníci, setník a poručík, ti měli zároveň trestní pravomoci, kdy se mimo jiné uplatňovaly i tělesné tresty.⁷⁹ V důsledku závažného provinění mohl být policista i propuštěn ze služby. V případě propuštění policisty ze zdravotních důvodů, ho musely vojenské orgány zařadit k některé složce s lehčí službou.

Na policisty ve službě se vztahovala právní ochrana. V podstatě zůstaly v platnosti předchozí patenty z let 1724 a 1754. Stráži nesmělo být překáženo v působení, ani jí nemělo být „projevováno opovržení“. Trestné bylo napadení strážce, vyrvání zatčeného strážce, kladení překážek ve službě, urážka strážce slovem i skutkem atd. S postupem času se policejní sbory častěji doplňovaly výhradně vojáky. Další podmínkou byl dobrý zdravotní stav (včetně minimální stanovené výšky) a znalost čtení a psaní.

V druhé polovině 19. století byl Vojenský policejní sbor nahrazen civilními bezpečnostními složkami, kdy byli zaměstnanci státu, města či obce. Městská policie představovala osobitý organismus s vlastními předpisy pro uchazeče. Například první služební instrukce pro městskou policii v Brně byla vydána v listopadu 1866 a jako podmínky pro přijetí uváděla: rakouské státní občanství, bezúhonnost, horlivost a svědomitost, tělesnou zdatnost, znalost místních poměrů, znalost obou zemských jazyků slovem i písmem.⁸⁰ Strážníci byli přijímáni na dvouměsíční zkušební lhůtu. Strážníci nesměli souběžně vykonávat žádné vedlejší zaměstnání. Obec zajišťovala služební ošacení a plat. V případě neschopnosti vykonávat

---

⁷⁸ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 52-53

⁷⁹ Tělesné tresty náleží k vojenským výchovným opatřením již od dob starověku. V rakouské armádě nepodléhali tělesným trestům důstojníci a jiné osoby postavené na jejich úrovni. Značné omezení tělesných trestů přinesly josefínské reformy v poslední třetině 18. století. Zrušeny byly v roce 1848, zakrátko však byly opět obnoveny. Definitivně byly zrušeny až roku 1868

⁸⁰ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 61, c.d.

službu pro nemoc či poranění byl založen výpomocný fond, do kterého strážníci pravidelně přispívali ze svého platu.

7.2 Četnictvo do roku 1918

V roce 1851 byla vydána vůbec první četnická instruktážní příručka pod názvem Poučení o službě pro zemské četnictvo. Skládala se ze dvou částí – poučení všeobecného a poučení zvláštního. Všeobecné poučení pojednávalo o vlastnostech, chování a vědomostech, potřebných pro četníka. Zvláštní poučení obsahovalo informace o četnických službách, službách na zvláštní vyzvání, způsobech vykonávání služby, postavení hlídek, služebním řádu, zvláštních předpisech pro představené četnictva a služebních písemnostech.⁸¹

Ve všeobecném poučení se dočítáme o O vlastnostech a chování četníka vůbec. Největší pozornost byla věnována chování a vystupování četníků na veřejnosti. Četník musel být člověk vážný a vědomý si důležitosti svěřeného poslání. Za významnou vlastnost četníka byla považována ráznost a obratnost ve styku s obyvatelstvem. Četníkům bylo zakázáno kouřit na ulici a při vcházení do úřadů či soukromých bytů, nesměli se s kýmkoliv důvěrně vést za ruce, vodit s sebou psy, nemírně se smáti jakož i nepřirozeně a přepjatě pohybovati tělem. Nemalá pozornost byla věnována problematice alkoholismu. Byla zde patrná snaha, aby opilý četník na veřejnosti nesnižoval vážnost sboru. Pokud by se někdo z nich objevil na veřejnosti opilý, museli jej ostatní četníci odvést a oznámit u pluku, aby mohl být propuštěn ze sboru.⁸²

Ke svým představeným se četník musel chovat uctivě a podle platných předpisů, jak ve službě, tak mimo službu. Úcta k představeným byla zvláště zdůrazňována, protože vzhledem k dislokaci v terénu měla veřejnost možnost posuzovat vnitřní poměry v četnictvu. Slušné chování a jednání bylo též povinností ve služebním i mimoslužebním styku s veřejnými úředníky. Zdvořilé chování bylo nařízeno i ve vztahu k veřejnosti, tak například musel četník každému občanovi vykat.⁸³

---

⁸¹ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 71

⁸² Svým způsobem šlo o období typického pokrytectví, příznačného pro období stálých armád. Tj. o snahu, aby tato složka nebyla na veřejnosti znevažována. U četníků byl tento problém dvojnásob citlivý vzhledem k charakteru jejich služby, vykonávané v míru většinou pro civilní sektor. Jako úřední osoby přicházející do styku s veřejností a zasahující do jejího života, byli jí mnohem přísněji sledováni a posuzováni a museli dbát úzkostlivě na to, aby nesnižovali vážnost svého úředního postavení.

⁸³ MACEK, P., UHLÍŘ, L.. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 72

Četníci dále museli oslovovat všechny c. k. úředníky jejich hodnostmi, a proto jim bylo doporučeno naučit se znát jednotlivé stupně úřednických hodností. Četníci museli také znát strukturu, názvy a působnost politických a soudních úřadů ve svém obvodu. Pod přísným trestem nesměli četníci při nočních či jiných služebních obchůzkách vcházet do hostinců nebo hospod a popíjet nebo bavit se tam. Za jednu z nejdůležitějších vlastností četníka byla považována neúplatnost (nepodkupnost). Nejen běžný, tj. peněžní způsob uplácení, ale ani příbuzenské či přátelské svazky ho nesměly ovlivnit při volbě prostředků k udržení veřejného pokoje a bezpečnosti.⁸⁴

Všeobecné poučení obsahovalo i výčet vědomostí, nezbytných pro četnickou službu. Tyto vědomosti byly prezentovány velmi obsáhle. Každý četník si musel osvojit vědomosti o trestných činech, dělených podle závažnosti způsobené škody na zločiny, přečiny a přestupky. Vedle těchto znalostních nároků musel četník rovněž znát řadu dalších předpisů určených k udržení pořádku a souvisejících se zvláštními právy. Tato ustanovení se například vztahovala na: poštovní úřady, myslivost a lesní pořádek, cizineckou policii, státní důchodky, zbrojní zákon a jiné. V zájmu usnadnění výkonu služby bylo četníkovi doporučeno získat se co možná nejpodrobnější znalosti o místních a osobních poměrech v obvodu, kde měl stanici.⁸⁵

Zvláštní poučení se týkalo náplně četnických služeb, přičemž se rozlišovaly dva druhy: jednak samostatné, které patřily k obyčejným povinnostem četníka a k nimž nebylo třeba zvláštního rozkazu nějakého úřadu, jednak příruční neboli asistenční, které se týkaly vykonávání zvláštních úředních nařízení. Základem samostatných služeb bylo každodenní hlídkování ve vymezeném obvodu, kde měli odhalovat nezákonnou činnost. Měli přitom vycházet z informací od úřadů, ale i z rozmluv náhodou vyslechnutých.⁸⁶

Přijímání do řad četnictva probíhalo na základě dobrovolného přihlášení vojáka se splněnou vojenskou povinností, přitom se dávala přednost děle sloužícím poddůstojníkům. K četnictvu mohli být od roku 1876 přijímáni i ženatí uchazeči (do té doby mohli být zájemci o četnickou službu pouze z řad svobodných, či bezdětných vdovců). Budoucí četník byl

---

⁸⁴ MACEK, P., UHLÍŘ, L.. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 72

⁸⁵ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str.73

⁸⁶ tamtéž

povinen se zavázat nejméně na čtyřletou službu. Uchazeči museli absolvovat teoretický kurz při zemském velitelství a odsloužit určitou zkušební dobu na stanici, což nemělo přesáhnout dobu jednoho roku. Zkušební praxe se rovněž započítávala do čtyřleté služby, ke které se uchazeč upsal. Povýšení na závodčího vyžadovalo další odbornou zkoušku a souhlas z okresního hejtmanství. Povýšovací pravomoc náležela četnickému inspektorovi.⁸⁷

Důstojnický sbor byl doplňován z řad četnictva nebo přímo z armády. Podmínkou bylo absolvování půlroční zkušební doby zakončené úspěšným složením důstojnické zkoušky. Formální akt povýšení vykonal sám císař na návrh ministerstva pro zemskou obranu. Při nástupu skládali četníci i důstojníci služební přísahu.⁸⁸

Text přísahy c. k. četníků (důstojníků i mužstva) z roku 1871:

*Prísahám slavně Bohu všemohoucímu, jeho Apoštolskému
Veličenství nejjasnějšímu knížeti a pánu Františkovi Josefovi Prvnímu,
z boží milosti císaři Rakouskému, králi Českému atd. atd.,
Apoštolskému králi Uherskému, a schváleným zákonům vlasti věrnost
a oddanost.
Prísahám, že chci povinnosti zvláště vyznačené, které na mne
jakožto c. k. četníka (důstojníka četnického) v příčině služby pro
zachování veřejné bezpečnosti, pořádku a pokoje dle instrukce
k tomu se vztahující náležejí, a povinnosti, které na mne jako na
vojáka náležejí dle zákonů a předpisů vojenských, svědomitě plniti,
přitom vždy jen dobré služby Jeho Veličenství a státu na zřeteli
míti, zákonů, jakož i příkazů, které mne dojdou od úřadů k tomu
ustanovených, od mých představených a vyšších, ochotně poslušen
býti, a tajemství služební věrně zachovávatí.
Čehož mi dopomáhej Bůh!*⁸⁹

---

⁸⁷ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva. I., Habsburská monarchie (1526-1918). Praha: Themis, 1997, str. 80

⁸⁸ tamtéž

⁸⁹ POLICISTA č. 6/2010 – Ročník 16., příloha „Tak přísahám!“, str.1 c.d.

7.3 Policie 1918-1938

Příslušníci policejního sboru se dělili na úředníky a gážisty mimo hodnostní třídy. Úředníci se dělili do dvou skupin, tzv. statut A a B. úředníci se statutem A byli přijímáni ze stavu armádních důstojníků z povolání nebo v záloze, kteří s úspěchem absolvovali střední školu, vykonali šestiměsíční zkušební praxi a složili předepsanou odbornou zkoušku. Úředníci statutu B byli přijímáni ze stavu obvodních inspektorů, pokud měli vyšší vzdělání než obecnou školu, výtečnou kvalifikaci a úspěšně složili zkoušku způsobilosti. Gážisté mimo hodnostní třídy byli definitivně přijímáni po absolvování úspěšné zkušební doby, která pro uniformovanou stáž byla rok, pro neuniformovanou půl roku.⁹⁰

Nově přijatí strážníci byli školeni ve zvláštních nástupních školách. Pro zdokonalování výkonu služby byly pořádány pravidelné týdenní školy a dále hodností školy. Vedle toho byly pořádány speciální kursy – telegrafní, jazykové, zdravotnické, plavecké, dopravní apod.⁹¹ Užití služební zbraně upravuje zákon č. 230/1922 Sb. v § 4. Ty byly stejné jako pro četnictvo – byly převzaty ze zák. č. 299/1920 Sb. Totéž platilo pro zák. č. 28/1928 Sb.⁹² S menšími obměnami se tento systém zachoval až do konce 1. Československé republiky.

V případě bezpečnostní stráže byli její členové přijímáni do služby města na základě veřejného konkurzu volbou, kterou provádělo zastupitelstvo města. Po přijetí a složení slibu byl uchazeč ustanoven prozatímním strážníkem na dobu jednoho roku. Poté byl povinen složit zkoušku způsobilosti před komisí složenou ze starosty města, policejního referenta, vedoucího koncepčního referenta a policejního úředníka. V případě úspěšného složení se stal prozatímní strážník pomocným strážníkem a až po 4 letech služby nabyt nároku na trvalé ustanovení. Členové stráže byli prostřednictvím měsíční školy podrobováni teoretickému i praktickému výcviku, který vedl zpravidla policejní úředník. Kritérium pro povýšení do vyšší platové hladiny závisel na služebním stáří, znalosti služebních předpisů, řádném výkonu služby a úspěšné složení předepsaných zkoušek.⁹³

---

⁹⁰ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939).Praha: Police History, 1999. str. 38

⁹¹ tamtéž

⁹² MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939).Praha: Police History, 1999. str. 40

⁹³ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939).Praha: Police History, 1999. str. 45-46

Výkon služby bezpečnostní stráže byl prováděn nepřetržitě 24 hodin s následujícím 24 hodinovým volnem s tím, že délka pracovní doby mohla být krátkodobě přiměřeně zvýšena. Členové stráže museli mít rovněž bydliště v příslušném obvodu policie a případné překročení obvodu hlásit starostovi města.⁹⁴ Při nepředvídatelných nepokojích či živelných pohromách apod. byl každý člen stráže bezpečnosti povinen se neprodleně hlásit do služby na nejbližší stanici.⁹⁵

Členové stráže bezpečnosti měli nárok na služební výstroj a oděv. Ve službě byli členové stráže povinni nosit služební stejnokroj a součásti výstroje. Řád upravoval použití služební zbraně pro všechny členy stráže ve smyslu ustanovení zák. č.230/1922 a 28/1928 Sb. z. a n. stejným způsobem, jak jsem již výše zmínil v pasáži u policie.⁹⁶

7.4 Četnictvo 1918-1938

Kandidát na uchazeče k četnictvu musel splňovat taxativní výčet podmínek: mít československé státní občanství, bezúhonnost, svéprávnost, duševní způsobilost, dobrý zdravotní stav, rodinný stav - svobodný nebo bezdětný vdovec, přiměřený věk (překročil 21. a nedosáhl ještě 35. roku věku).⁹⁷ Uchazeč musel projít tělesnou prohlídkou před komisí složenou ze zemského četnického velitele nebo jeho zástupce, velitele četnického doplňovacího oddělení a četnického lékaře.⁹⁸ Pokud prošel u této prohlídky, podstoupil psychologické vyšetření. Zjišťovala se jeho minulost a pověst rodiny. Uchazeč musel mít rovněž absolvovaný vojenský výcvik a ukončenou obecnou školu. Nutným předpokladem bylo ovládnutí jazyka československého slovem i písmem, což ministerstvo vnitra mohlo prominout, pokud se dotyčný zavázal, že do dvou let vyhoví.⁹⁹

Přijímání do řad četnictva probíhalo na základě dobrovolného přihlášení uchazečů nebo důstojníků v záloze. Uchazeč se zavazoval, stejně jako v období monarchie, na čtyři roky

---

⁹⁴ Tato opatření měla za cíl zajistit, aby každý člen bezpečnostní stráže, byť mimo službu, mohl být kdykoli dohledán

⁹⁵ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939).Praha: Police History, 1999. str. 47

⁹⁶ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939).Praha: Police History, 1999. str. 51

⁹⁷ Zákon o četnictvu ze dne 14. dubna 1920, čís. 299 Sb. z. a n., § 17

⁹⁸ Erhart, Josef: Rukověť četnictva. Praha 1937. Prováděcí předpisy k zákonu o četnictvu ze dne 14. dubna 1920, čís. 299 Sb. z. a n., k §§ 17 a 18.

⁹⁹ Zákon o četnictvu ze dne 14. dubna 1920, čís. 299 Sb. z. a n., § 17

povinné služby. Sloužil nejprve jeden rok jako četník na zkoušku. V průběhu tohoto roku se po osm měsíců (do roku 1925 pět měsíců) teoreticky připravoval u doplňovacího oddělení a poté v praktické službě na četnické stanici.¹⁰⁰ Na konci roku uchazeč vykonal před komisí odbornou zkoušku. Pokud vyhověl, byl přijat do definitivního stavu a jmenován strážmistrem.¹⁰¹

Strážmistr mohl být povýšen na štábního strážmistra, za předpokladu úspěšného absolvování četnické hodnostní školy nebo odsloužení nejméně deset let v četnickém sboru s velmi dobrou kvalifikací¹⁰² ve dvou bezprostředně předcházejících letech, případně sloužili v četnickém sboru nejméně patnáct let a měli ve dvou bezprostředně předcházejících letech dobrou služební kvalifikaci.¹⁰³ Strážmistr mohl být dále povýšen do hodnosti praporčíka po nejméně desetileté službě u četnického sboru a úspěšném dokončení četnické hodnostní školy. Na vrchního strážmistra byl povyšován praporčík, ustanovením za velitele stanice nebo okresu. Četníci v hodnosti strážmistra až vrchního strážmistra tvořili sbor strážmistrů.

Důstojnický sbor byl doplňován postupným povyšováním v četnictvu nebo přestupem důstojníků vojska nejvýše do hodnostního stupně kapitána.¹⁰⁴ Důstojníci povolání k četnické službě prodělali nejméně tříměsíční službu na zkoušku u štábu zemského četnického velitelství, dále následovalo několika měsíční seznamování s praktickou a přehlídkovou službou u některého velitelství oddělení a půl roku vedli, pokud možno samostatně, velitelství oddělení.¹⁰⁵ Po složení četnické odborné zkoušky byli převzati do definitivního stavu četnictva.

Důstojníci a četníci směli být přemístováni jen z důležitých služebních příčin.¹⁰⁶ Příslušníci četnictva mohli být propuštěni ze sboru, pokud se během služby na zkoušku ukázalo, že nejsou způsobilí ke službě, neprokázali během dané lhůty jazykovou způsobilost,

---

¹⁰⁰ Organizační předpisy pro četnictvo, § 19, Výuka aspirantů na četnickou službu byla kritizována pro svou převažující teoretičnost. Byly předkládány návrhy k řešení tohoto stavu, například doplněním výkladu zákonů o příběhy ze služby, dokonalejším školením v terénu nebo cvičením příkladů chování v obchůzkové službě. NA. GVČ, kart. č. 9, i. č. 88.

¹⁰¹ Organizační předpisy pro četnictvo, § 19.

¹⁰² Stupeň kvalifikace byl zapisován každoročně do kvalifikační listiny četníka podle stupnice: výborný, velmi dobrý, dobrý, uspokojivý, neuspokojivý. Pokud měl kvalifikaci výbornou nebo neuspokojivou, uváděly se i důvody pro tato ohodnocení.

¹⁰³ Erhart, Josef: Rukověť četnictva. Praha 1937. Změny organizačních předpisů četnictva.

¹⁰⁴ Zákon o četnictvu ze dne 14. dubna 1920, čís. 299 Sb. z. a n., § 18.

¹⁰⁵ Organizační předpisy pro četnictvo, § 23.

¹⁰⁶ Organizační předpisy pro četnictvo, § 14.

stali se tělesně nezpůsobilými nebo když vysloužili dobu, na kterou se zavázali ke službě a dále sloužit nechtěli.¹⁰⁷ Pro spáchání trestného činu nebo přečinu je mohl soud uznat za ztrátu hodnosti. Ministerstvo vnitra mohlo také svolit k jejich žádosti o propuštění ze sboru z rodinných důvodů. Četníci nabývali nároku na přeložení do trvalé výslužby po dovršení šedesátého roku věku nebo pokud bylo superarbitračním řízením zjištěno, že se stali k četnické službě trvale neschopnými.¹⁰⁸

Při nástupu skládali četníci i důstojníci služební přísahu. Přísaha se zpravidla prováděla česky nebo slovensky, četníci německé a polské národnosti ji mohli vykonat v němčině nebo polštině. Skládala se ústně před zemským četnickým velitelem a jedním četnickým důstojníkem.¹⁰⁹ Přísaha byla celá přečtena, přísahající ji neopakovali, pouze zvolali: „Tak přísaháme.“ Přitom pozvedli pravou ruku do výše. Po ústní přísaze četníci podepsali tištěný vzorec přísahy, který zůstal uchován u zemského četnického velitelství.

Text přísahy členů Sboru četnictva státu Československého z roku 1923:

*Přísahám při všem, co jest mi svato a v plné shodě se svým svědomím a přesvědčením, že budu republice Československé a její vládě věren a oddán, že budu jejich zákonů a nařízení mně nadřízených úřadů a svých představených ochotně poslušen, že budu přísně zachovávatí úřední tajemství, a že při svém konání budu mít vždycky jen zájem služby a prospěch republiky Československé na zřeteli.*¹¹⁰

8. Mezinárodní spolupráce

Vzhledem k tomu, že se trestná činnost neomezuje pouze na oblast jednoho státu, ale pachatelé se často přemísťují z jednoho státu do jiného, popřípadě převádí výtěžek

---

¹⁰⁷ Zákon o četnictvu ze dne 14. dubna 1920, čís. 299 Sb. z. a n., § 22.

¹⁰⁸ Zákon ze dne 4. července 1923, č. 153 Sb. z. a n., kterým se upravují některé služební poměry četnictva a některé četnické požitky, zejména odpočivné a zaopatřovací. Sbíрка zákonů a nařízení státu československého, roč. 1923, částka 66. Praha 1923.

¹⁰⁹ Služební instrukce pro četnictvo, § 7.

¹¹⁰ POLICISTA č. 6/2010 – Ročník 16., příloha „Tak přísahám!“, str.1 c.d.

z trestné činnosti do různých států, bylo třeba vytvořit účinný mechanismus mezinárodní spolupráce policejních složek jednotlivých států.

Snahy řešit tento problém se objevily již koncem 19. století. Vzájemný styk policejních a soudních orgánů byl tehdy možný pouze na základě bilaterálních mezinárodních smluv, stanovujících rozsah spolupráce. Tento koncept však leckdy nedokázal včas reagovat na vývoj událostí. Ani případná spolupráce pouze na základě osobních kontaktů policejních úředníků nebyla dostačující. Úspěšné stíhání zločinců migrujících ze státu do státu si žádalo mezinárodní spolupráci policejních orgánů. K řešení této problematiky bylo založeno v roce 1889 Mezinárodní kriminální sdružení, sdružující teoretické i praktické kriminalisty. Cílem sdružení bylo zavedení jednotných prostředků v boji proti zločinnosti v jednotlivých státech. Sdružení realizovalo v letech 1889-1913 řadu kongresů a vysloužilo si uznání a podporu vlád jednotlivých zemí (šestý z nich se konal v roce 1895 na území Rakouska-Uherska v Linci). Jeho vlastní činnost však nevedla k vytvoření žádné nadnárodní policejní instituce.¹¹¹

Za první krok k vytvoření Interpolu¹¹² lze pokládat mezinárodní kongres kriminalistů, svolaný na vládní úrovni v dubnu roku 1914 do Monaka. Kongresu se zúčastnili zástupci států z Evropy, Asie, Afriky a Ameriky, kteří formulovali základní potřeby mezinárodní policejní spolupráce:

1. prostředky a cesty k urychlení a zjednodušení stíhání uprchlých zločinců
2. zlepšení prostředků identifikace osob
3. zřízení ústavu pro zkoumání řemeslné zločinnosti
4. zjednodušení řízení při vydávání zločince jinému státu¹¹³

I. světová válka zabránila jak realizace těchto projektů, tak znemožnila uskutečnění druhého kongresu, plánovaného na rok 1916 do Rumunska. Absence mezinárodní policejní spolupráce se tak znovu stala aktuální až po skončení války. K obnovení policejní spolupráce došlo až v září roku 1923, kdy se z popudu rakouské vlády sešel ve Vídni 2. světový kongres kriminální policie. Lví podíl na jeho realizaci měl tehdejší vídeňský policejní prezident dr.

---

¹¹¹ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939).Praha: Police History, 1999. str. 125

¹¹² Název Interpol pochází až z roku 1956 a jedná se původně o dálnopisné označení mezinárodní organizace kriminální policie

¹¹³ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939).Praha: Police History, 1999. str. 32 c.d.

Johann Schober.¹¹⁴ Kongresu se účastnili zástupci řady států mj. i ČSR, kteří vystoupili s referátem o instradování nezletilých osob (tj. o podmínkách pro zadržení a přepravu nezletilých osob, jenž uprchly z domova). kongres řešil následující problémové okruhy:

1. organizace mezistátního styku bezpečnostních úřadů a bezprostřední pomoc při stíhání zločinnosti
2. energické potírání mezinárodní zločinnosti
3. vydávání zatčených zločinců k potrestání do ciziny
4. zavedení mezinárodní policejní řeči
5. rozvoj kriminální vědy¹¹⁵

Z kongresu se zrodila Mezinárodní komise kriminální policie (MKKP), která měla realizovat kooperaci mezi policejními složkami členských států, neboť dosavadní diplomatické zprostředkování bylo brzdícím mezičlánkem. Informace o zločincích a jejich činech měly být předávány bez průtahů a administrativních formalit. Byla přijata zásada, že zločin obecného práva je skutek, který je souhlasně označován za trestný v právních řádech smluvních států.¹¹⁶ Na závěr kongresu byl zvolen stálý výbor, složený ze zástupců jednotlivých států. Předsedou se stal J. Schober. Ve Vídni byla uložena kartotéka zločinců, která obsahovala záznamy z dob existence rakousko-uherské monarchie a byla tedy ideálním podkladem pro centrální evidenci mezinárodních zločinců.¹¹⁷

MKKP se scházela jednou ročně při řešení teoretických a praktických otázek spolupráce. Na zasedání v květnu roku 1924 byla přijata rezoluce k vytvoření soustavy mezinárodního kriminálního zpravodajství. V roce 1926 se konal další mezinárodní kongres v Berlíně. Na zasedání MKKP v témže roce bylo přijato usnesení o trestním zákonodárství, o výkonu trestní pravomoci a o nové definici pojmu mezinárodní zločinec¹¹⁸ z iniciativy MKKP vzešla v následujících letech ve spolupráci se ženevskou Společností národů řada mezinárodních aktů: Mezinárodní opiová úmluva (1925), Úmluva o potírání penězokazectví (1929) a Úmluva o omezení výroby a úpravě distribuce omamných látek (1931). MKKP byla od počátku zcela financována rakouskou vládou. Teprve na sjezdu roku 1928 bylo rozhodnuto,

---

¹¹⁴ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939).Praha: Police History, 1999. str. 32

¹¹⁵ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939).Praha: Police History, 1999. str. 32 c.d.

¹¹⁶ MACEK, P. Základy teorie policejně bezpečnostní činnosti. 1. vydání. Praha: Police History, 2004, str. 45

¹¹⁷ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939).Praha: Police History, 1999. str. 32

¹¹⁸ Byl za něj považován pachatel, který se dopustil trestného činu v cizině, páchal trestnou činnost, jejíž důsledky se dotýkaly jiného státu nebo po činu uprchl do ciziny, aby unikl spravedlnosti

že členské státy budou přispívat jedním švýcarským frankem na každých 10 000 obyvatel. MKKP byla ve třicátých letech reorganizována a vznikly při ní dva nové úřady: úřad identifikace a úřad policejní radiokomunikace.¹¹⁹

V roce 1938 se na činnosti MKKP podílelo již 34 států, v drtivé většině evropských. Po smrti předsedy Schobera v roce 1932 bylo pro tuto funkci stanoveno pětileté funkční období. Nový předseda a současně vídeňský policejní prezident Brandl však z funkce policejního prezidenta odstoupil již v roce 1934. Proto bylo v tomto roce rozhodnuto, předsedou komise může být pouze výkonný vídeňský policejní prezident. Po Anšlusu Rakouska 12. březnu roku 1938 se stal předsedou nově jmenovaný vídeňský policejní prezident SS Oberführer (přeloženo jako „starší plukovník“) Steinhausel. MKKP se tak dostala plně do německé sféry vlivu.¹²⁰

---

¹¹⁹ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939). Praha: Police History, 1999. str. 34

¹²⁰ tamtéž

9. Závěr

Téma mé práce vykazuje v mnoha ohledech ryze popisný charakter, tudíž je celkem obtížné přijít s nějakým zásadním „objevem“. Cílem této práce bylo podat alespoň částečně ucelený obraz vývoje bezpečnostních složek na našem území od revolučního roku 1848 až po Mnichovskou dohodu z roku 1938. Sledované období let 1848-1938 je soukolí dějinných událostí velice bohaté a rozmanité, stejně jako komplikované.

Jak si mohl pozorný čtenář všimnout ve druhém bodu mé práce – jakémsi historickém exkurzu, prošly nejen bezpečnostní složky v našem státě dlouhou cestu. Na začátku byly nosnými pilíři absolutistického státního zřízení, poté byly svědky rozpolcení monarchie na dualistický státní útvar, aby mohly o další půl století přihlížet soumraku podunajské monarchie. Do služeb nového samostatného Československého státu, oživujícího demokratické ideály vykročily s hrdostí. Trpkou pilulkou pro ně s určitostí musel být téměř tragický vývoj událostí na podzim roku 1938.

Zjednodušeně lze sledované období rozdělit do dvou velkých dějinných částí. Bezpečnostní složky v období habsburské monarchie a v roce 1918 vzniklého Československa. S tím souvisí i dva rozdílné úhly pohledu. Rozpad Rakousko-Uherské monarchie v nástupnické státy znamenal významný mezník jak geopolitický, tak psychologický. Určitě nebude přehnané tvrzení, považovat bezpečnostní složky monarchie za spíše neoblíbené. Například bych zmínil nepřívětivé vyjádření českého spisovatele Vítězslava Háška o pražské policii z roku 1866 (právě probíhá Sedmiletá válka) do plátku Národních listů: *„Co nejméně pohřešujeme, jsou ošavlované a očíslované zjevy naší policie. Těm dokonce přejeme všechny ty vavříny, na nichž bez starostí spočívají a do světa hledí jako ptáci nebeští a jako kvítí polní. Tyto vavříny kdyby jim měly zvadnout, pak jsme v stavu jim poslat zásobu čerstvých, aby dále spáti mohli.“*¹²¹

Přerod právního systému od Rakouska-Uherska do Československé republiky však zdaleka nebyl tak náhlý a násilný. Nově vzniklé Československo recipovalo předlitavskou právní úpravu, včetně norem týkajících se bezpečnostních složek. Zároveň velký počet státních a veřejných zaměstnanců bývalé monarchie, přešel do služeb nového Československého státu.

---

¹²¹ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II, Československá republika (1918-1939). Praha: Police History, 1999. str. 107, c.d.

Ve většině případů zůstali na svých místech okresní hejtmani, vysocí úředníci a příslušníci policie a četnictva. Z povědomí lidí se jaksi vytratil usurpující démon vídeňského dvora. Bezpečnostní sbory v té době představovaly v první řadě hrozící nelítostnou pěst rakouských mocipánů. Zejména sbor četníků, jenž byl doslova „dítětem Bachova policejního státu“ lidé vnímali jako složku čistě represivní. Jestliže byli četníci v dobách habsburské monarchie ve skrze nenáviděni, po roce 1918 se pohled na ně zcela změnil. Přísluvečná česká astrofobie v obecné rovině ještě několik let přetrvala, leč četníci se stali neodmyslitelným symbolem 1. republiky.

Třebaže si z hodin dějepisu pamatujeme spíše významná vojenská střetnutí a lesk armádních metálů, sehrály bezpečnostní složky neméně důležitou úlohu. Specifika obou složek jsou při tom značně odlišná. Zatímco armáda prokazuje svoji opodstatněnost pouze za války, pomineme-li od její preventivní odstrašovací úlohy v míru, bezpečnostní složky jsou na poli své působnosti ve stavu „permanentní války“. Stejně jako letící kometa poutá lidskou pozornost více než stálice, tak i heroické činy vojáků za války zastíňují každodenní činnost příslušníků bezpečnostních sborů. Je však dobré si uvědomit, že v současné době sice existují státy bez armády, ale žádný stát není bez policie či jiné rovnocenné bezpečnostní složky. Dějiny naší země, potažmo Rakouska-Uherska, se mohou těšit z do jisté míry průkopnictvím v oboru rozvoje bezpečnostních složek. V průřezu historie sloužily bezpečnostní složky různým „pánům“. Od téměř nepřehledné palety různě velkých a odlišně organizovaných jednotek až po vysoce organizované profesionální útvary, zastávaly bezpečnostní sbory nejen v našem státě důležitou pozici mezi řádem a chaosem.

Na úplný závěr bych chtěl vyjádřit hluboké uznání k dílům cyklu DĚJINY POLICIE A ČETNICTVA pánů Pavel Macek a Lubomír Uhlíř. Tyto publikace pro mě nebyly pouhými studijními materiály, neb v jejich řádcích jsem našel skutečné zalíbení.. Děkuji.

Resumé

The theme of my work in many respects recognized purely descriptive in nature, therefore it is quite difficult to come up with some major "discovery". The aim of this work was to at least partially coherent picture of the development of security forces in our country since the revolution of 1848 to the end of the Munich Agreement in 1938. Studied period 1848-1938 is gearing historical events very rich and diverse, as well as complicated. However the attentive reader noted in the second item of my work - some kind of historical excursions, the security forces passed long way as well as in the other country. In the beginning there were the main pillars of the establishment of the absolutist state, after this there were witnesses of the divine monarchy to dualistic state. After half century later they stood by to Twilight of Danubian monarchy. On the new beginning they walked with pride to services of the newly independent Czechoslovakia, reviving the democratic ideals. The tragic turn of events in the fall of 1938 must have been definitely a bitter pill for them.

Simplifying the reporting period could be divided into two the major parts of history. Security forces in the Habsburg monarchy and in 1918 formed Czechoslovakia. This is related to two different points of view. The collapse of the Austro-Hungarian Empire to the successor states was a significant milestone of geopolitical and psychological. The security forces of the monarchy could be considered as a rather.

The transformation of the legal system from Austria -Hungary the Czechoslovakia was not definitely such sudden and violent. The newly created Czechoslovakia followed the Austrian regulation, including standards relating of the security forces. At the same time a large number of state and public employees of the former monarchy, continued into the service for the new Czechoslovak state. In the most of cases district governors, officials and members of the police and gendarmerie remained in their workplace. The demon of Viennese court left the awareness of people. At the time of their created the security forces were impending and merciless fist of Austrian overlords. In particular, the corps of gendarmes, who were the "children of Bach's police state" in fact people known as repressive folder. If the policemen were at the time of the Habsburg monarchy the hated in deed, after 1918, the opinion of people was completely changed. The proverbial Czech hatred for Austria generally lasted for another several years, but the gendarmes became a defining symbol of the first Republic.

From lessons of history we rather remember significant military clashes and shine of the military medals, but security forces have played also important role. The specifics of these two components are quite different. While the army proves its merits only during the war, apart from their preventive role of deterrence in the period of peace, the security forces are in their own field in a state of "permanent war." As well as the flying comet attracts people's attention more than the fixed stars, the heroic deeds of soldiers during the war overshadows the daily activities of the security forces. However, it is good to remember that at present time, although there are states without armies, but there is no state without police or other equivalent security forces. The history of our country, by extension, Austria-Hungary we can be proud for pioneering in the area of development the security forces. In cross section, the history of the security forces served different "lords". Since almost confusing variety of differently sized and differently organized units to highly organized professional formations played the security forces an important position between order and chaos.

Seznam použité literatury

Monografie:

ERHARD, J: *Rukověť četnictva*. Praha 1937.

JURKA, F: *Směrnice, vysvětlivky a pokyny pro četníka, konajícího bezpečnostní službu*. Nakl. J. Guska, Kroměříž 1922.

KALOUSEK, V. Policejní úřady státní. In HÁCHA, E. ...[ET AL.]. *Slovník veřejného práva československého. Svazek III*. Praha: Eurolex Bohemia, 2000

MACEK, P. Bezpečnostní služby. Praha: Police History, 2001

MACEK, P. – FILÁK, A. Pořádková činnost policie: obecná část. Praha: Police History, 2002

MACEK, P. – FILÁK, A. Pořádková činnost policie: zvláštní část. Praha: Police History, 2003

MACEK, P. – UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva I.: Habsburská monarchie (1526 – 1918). Praha: Police History, 1997

MACEK, P. – UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva II.: Československá republika (1918 – 1939). Praha: Police History, 1999

MACEK, P. – UHLÍŘ, L. Dějiny obecních policií: (jejich odkaz v heraldice). Praha: Police History, 2004

MACEK, P. – ZÁMEK, D. Policie a hromadná narušení veřejného pořádku. Praha: Policejní akademie ČR, 2007

MALÝ, K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Linde, 2003

MATES, P. Policejní právo: právní předpisy s komentářem. Praha: Linde, 2006

MRHÁLEK, J. Četnictvo. In HÁCHA, E. ...[ET AL.]. *Slovník veřejného práva československého. Svazek I*. Praha: Eurolex Bohemia, 2000

SLÁDEČEK, V. Základy organizace policejně-bezpečnostních složek v letech 1918-1938. Správní právo. 1990, roč.23, č.6

Organizační a služební předpis pro četnickou službu hospodářsko-správní. (Služební předpisy četnictva). Ministerstvo vnitra v Praze, Praha 1928.

Právní předpisy:

Nařízení č. 272/1849 z.z. o založení četnictva

Silvestrovské patenty č. 2-4/1852 ř.z.

Vládní nařízení č. 290/1922 Sb. z. a n., o jednacím řádu pro župní a okresní úřady

Vládní nařízení č. 51/1936 Sb. z. a n., o organizaci policejní správy a služby a o některých jiných opatřeních v oboru vnitřní správy

Výnos ministerstva vnitra ze dne 16. listopadu 1928, č. 67.198-13, o reformě politické správy – změny v organizaci četnictva. Věstník ministerstva vnitra republiky československé, roč. 1928, č. 17. Ministerstvo vnitra, Praha 1928

Zákon č. 117/1852 ř.z. o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1.1.1927

Zákon č. 1/1895 ř.z. o četnictvu

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého

Zákon č. 28/1920 Sb., o reorganizaci finanční stráže

Zákon č. 165/1920 Sb., jímž se vláda zmocňuje zřizovati státní policejní úřady

Zákon č. 299/1920 Sb., o četnictvu

Zákon č. 165/1922 Sb., o zřízení Sboru stráže bezpečnosti

Zákon č. 230/1922 Sb., o sborech stráže bezpečnosti

Zákon č. 290/1922 Sb., kterým se vydává jednacím řád pro župní a okresní úřady

Zákon č. 153/1923 Sb., upravující některé služební poměry četnictva a některé četnické požitky, zejména odpočivné a zaopatřovací. Sbírka zákonů a nařízení státu československého, roč. 1923, částka 66. Praha 1923

Zákon č. 306/1924 Sb., kterým se prodlužuje platnost zákona ze dne 16. března 1920, č. 165 Sb. z. a n., jímž byla vláda zmocněna zřizovati státní policejní úřad

Zákon 103/1926 Sb., o úpravě platových a některých poměrů státních zaměstnanců (Platový zákon). Sbírka zákonů a nařízení státu československého, roč. 1926, částka 51. Praha 1926

Zákon č. 125/1927 Sb., o organizaci politické správy

Zákon č. 28/1928 Sb., doplňující a měnící zákon o četnictvu a sborech stráže bezpečnosti

Zákon č. 270/1936 Sb., o Stráži obrany státu

Internetové prameny:

CZ-Pes: <http://www.cz-pes.cz/literatura-sl-kynologie-1.php>

Interpol: <http://www.interpol.com>

IUS WIKI: <http://www.ius-wiki.eu/ustavni-pravo/pfuk/statoveda/prednasky/prednaska12>

Právní informační systém ASPI

Právní informační server: www.ipravnik.cz

Prezentace Policie ČR Odbor mezinárodní policejní spolupráce [citováno 20. dubna 2008].

Dostupný z: <http://www.mvcr.cz/policie/prezentace/omps.html>.

Virtuální sbírka zákonů – Říšská sbírka zákonů:

<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/index.html>

Tento projekt vznikl za podpory Grantové agentury ČR - grant „Vytvoření virtuální knihovny Říšské sbírky zákonů 1849-1918 (č. GA407/09/1236)“.

webové stránky Ministerstva vnitra: <http://www.mvcr.cz>

webové stránky Moderní dějiny: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/mnichovska-dohoda-29-9-1938/>

webové stránky Policie ČR: <http://www.policie.cz/>